

Míra regulace ve výchově z pohledu rodičů

Simona Frkalová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona Frkalová**
Osobní číslo: **H12179**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Míra regulace ve výchově z pohledu rodičů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti míry regulace ve výchově a autodeterminační teorie.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku zaměřeného na míru regulace ve výchově z pohledu rodičů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. Sociologie výchovy a školy. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786357.

KOPŘIVA, Pavel; NOVÁČKOVÁ J.; NEVOLOVÁ D.; KOPŘIVOVÁ T. Respektovat a být respektován. Bystřice pod Hostýnem: Spirála, 2012. ISBN 9788090403000.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém? Praha: Portál, 1994. ISBN 8071784869.

PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium, 1995.

PLAŇAVA, Ivo. Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy–dovednosti–poruchy. Havlíčkův Brod: Grada, 2005. ISBN 8024708582.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

6. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.3.2016

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na míru regulace ve výchově z pohledu rodičů. Práce je rozdělena na teoretickou část a praktickou část. Teoretická část se zabývá výchovou a jejím pojetím, zdůrazňuje důležitost komunikace mezi rodičem a dítětem a používání odměn a trestů ve výchově. Stejně tak vysvětlí, jak důležitou roli hraje motivace a autodeterminační teorie ve výchově dítěte. Praktickou část tvoří výzkum, který zjišťuje, do jaké míry rodiče regulují výchovu svých dětí.

Klíčová slova: výchova, komunikace, odměny, tresty, autodeterminační teorie, motivace

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on degree of regulation in child rearing from parents point of view. The thesis consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part deals with upbringing of a child and its conceptions, point out importance of communication between parent and child, and also use of punishments and rewards. It also explain why motivation and self-determination plays an important part in child rearing. The practical part is created by research that investigates in what degree parents regulate child rearing.

Keywords: child rearing, communication, rewards, punishments, self determination theory, motivation

Děkuji paní Mgr. Karle Hrbáčkové Ph.D za užitečné odborné rady a její trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále chci poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VÝCHOVA A JEJÍ POJETÍ.....	11
1.1 OSOBNOSTNÍ POJETÍ VÝCHOVY.....	12
1.2 STYLY (ZPŮSOBY) VÝCHOVY.....	13
1.3 VLIV RODINNÉ VÝCHOVY NA ROZVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE	18
1.4 VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY – TRESTY A ODMĚNY.....	20
1.4.1 Tresty.....	20
1.4.2 Odměny.....	22
1.5 KOMUNIKACE.....	23
1.6 AUTODETERMINAČNÍ TEORIE	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
2 VÝZKUM V OBLASTI MÍRY REGULACE VE VÝCHOVĚ Z POHLEDU RODIČŮ	30
2.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
2.2 DESIGN VÝZKUMU.....	30
2.2.1 Formulace výzkumného problému.....	30
2.2.2 Formulace výzkumných otázek.....	31
2.2.3 Specifikace techniky výzkumu	32
2.2.4 Volba druhu výzkumu.....	33
2.2.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru	33
2.2.6 Způsob zpracování dat	36
2.2.7 Metody vyhodnocení dat.....	36
3 CELKOVÁ MÍRA REGULACE VE VÝCHOVĚ Z POHLEDU RODIČŮ	38
3.1 SHRnutí VÝZKUMU.....	50
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	54
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	56
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM TABULEK.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Téma bakalářské práce se zaměřuje na míru regulace ve výchově z pohledu rodičů. Výchovou se zabývalo již mnoho myslitelů v dobách minulých. V současnosti máme k dispozici mnoho odborných publikací na toto téma určených nejen pro pedagogy a studenty, ale hlavně taky pro rodiče.

Určitě každý z nás, dříve či později, se ocitne v myšlenkách, jak správně vychovávat děti. Setkáváme se s různými názory a klademe si otázky, který ze všech těch způsobů výchovy je pro dítě nejvhodnější, zda trestat nebo raději netrestat. Jak docílit toho, aby se z dítěte stala lidská bytost, která bude mít správné mravní zásady, normy a postoje, a která se bez problémů začlení do společnosti a naučí se v ní žít.

Jako první místo, kde se dítě setkává s výchovou je rodina. Rodiče jsou vzorem svých dětí a ty od nich přebírají veškeré vzorce chování již od útlého dětství.

Později, až dítě začne navštěvovat předškolní a školní zařízení, tak vstupují do jeho života další činitelé výchovy jako jsou učitelé, vychovatelé. Správnou výchovou se dá předejít jistým problémům v budoucnosti dítěte, především se vyhnout agresivnímu chování a jiným negativním důsledkům nevhodně zvolené výchovy. Proto je nutné vést dítě k toleranci, empatii a ohleduplnosti vůči ostatním lidem, a úctě k sobě samému.

V teoretické části práce se zaměříme na objasnění pojmů, které jsou s výchovou úzce spojené. Zaměříme se na různá pojetí výchovy a taky jaké rozlišujeme styly (způsoby) výchovy. V jiné kapitole se dozvíme, jaký vliv má výchova v rodině na vývoj osobnosti dítěte, vysvětlíme co se skrývá pod pojmem autodeterminační teorie. Další z kapitol nám objasní důležitost komunikace mezi rodičem a dítětem a používání výchovných prostředků jako jsou odměny a tresty ve výchově.

V praktické části budeme pomocí kvantitativního výzkumu zkoumat, do jaké míry rodiče regulují výchovu svých dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA A JEJÍ POJETÍ

Existují různá pojetí výchovy. To, že se definice výchovy liší dokazují autoři různými pohledy na tento jev. Nyní se zaměříme na pojetí, které o výchově nalezneme nejčastěji v pedagogických a psychologických publikacích.

První pojetí vysvětluje výchovu jako jev, kde působí pedagog na vychovávaného. Tady se bere dítě pouze jako objekt a ne jako subjekt pedagogického působení. Ve většině případech se jedná o tzv. „manipulační“ pedagogiku, která chápe dítě jako pasivní objekt, kterého musí naučit přizpůsobit se daným normám společnosti bez ohledu na to, že může být zneužit ke slepé poslušnosti k autoritám, které jsou typické pro totalitní režimy. Je tady i další nevýhoda, při které nedojde ke vnitřnímu přijetí učitelova vlivu žákem, tudíž jeho chování nemusí být v souladu s jeho skutečnými postoji (Pelikán, 1995).

Nejčastěji se definuje výchova jako záměrné působení rodičů, učitelů a vychovatelů na děti a mládež. Jde o působení záměrné, cílevědomé, směřující k určitému cíli. Cílem takového působení je rozvinout u dítěte určité vlastnosti, názory, postoje a hodnoty za pomoci určitých výchovných prostředků a metod, které jsou založeny na zkušenostech, tradici a vědeckých poznatcích (Čáp, Mareš, 2001).

„Výchova je záměrné působení podněty z prostředí tak, aby bylo dosaženo určitých poměrně trvalých, žádoucích změn v chování člověka“ (Matějček, 2007, s. 14).

Například Poláčková (in Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 56) definuje výchovu jako: „Výchova jako antropologická záležitost se celoživotně týká všech lidí. Tento dynamický proces vědomé a řízené socializace zahrnuje všechny činnosti, které člověka utvářejí pro život v konkrétní společnosti. Důležité je, aby člověk byl schopen přenést získané poznatky a dovednosti do jednání, aby každodenně zvládal přiměřeně životní realitu“.

Podobný přístup můžeme najít i u některých dalších pedagogů jako jsou Hubert, Leif, Lindner (Pelikán, 1995).

Druhé pojetí nám ukazuje pravý opak předešlého chápání výchovy. Soustřeďuje se především na dítě jako osobnost, kde vychovávaný je chápán jako subjekt vlastního formování. Podobné chápání výchovy můžeme najít již v minulosti u velkých humanistických myslitelů jako například u Kanta, Rousseaua, nebo v současnosti u

Montessoriové (Pelikán, 1995). Ti kladli důraz především na lásku a úctu k dětské osobnosti.

„Třetí proud názorů na výchovu se pokouší hledat těžiště v interakci pedagoga a chovance“ (Pelikán, 1995, s. 36).

Výchova se často chápala jako jednosměrné působení dospělého člověka na dítě, ale pravdou je, že dítě působí na dospělého, svým chováním ovlivňuje jeho náladu, názory, chování a postoje ve výchově. Dalo by se říct, že výchova je oboustranný proces, při kterém se vyvíjí a formuje osobnost jak dítěte, tak i vychovávajícího. Dochází tak ke vzájemné sociální a pedagogické interakci a vzájemné komunikaci. Děti také ovlivňují sebe a to svou autoregulací, aktivitou, sebedeterminací a sebevýchovou (Čáp, Mareš, 2001).

Pojetí, na které se zaměříme v následující kapitole, pohlíží na dítě taky jako na subjekt a nejen jako na objekt výchovného působení. Toto pojetí je blízké druhému a třetímu proudu názorů s rozdílem, že vychází z myšlenky, že sebevýchova je klíčovou součástí celého výchovného procesu a ne jen jeho výsledkem.

1.1 Osobnostní pojetí výchovy

Jde o takové pojetí, které se zaměřuje na dítě jako osobnost a především na jeho individualitu.

Toto pojetí by se dalo definovat jako „výchova cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností“ (Pelikán, 1995, s.36).

Osobnostní pojetí výchovy vychází ze skutečnosti, že člověk již při narození si s sebou přináší na tento svět genetické vybavení osobnosti a to tvoří základ hlavní úvahy o jedinečnosti každého člověka, a o nutnosti tento fakt respektovat. Hlavně učitel by měl tuto skutečnost brát na vědomí. Při provádění pedagogických výzkumů dochází ke statistickým výsledkům, které nám dají určité informace o průměrném žákovi nebo učitelovi, o jistých odchylkách od těchto norem, o zákonitostech týkající se většiny žáků a podobně. Právě takovým, co nezapadají do průměrových tabulek a něčím se odlišují by se měla věnovat pozornost. Hledání odpovědi na otázku, proč se ten daný jedinec odlišuje od ostatních a co by mohlo být příčinou? Odpovědi, kterou nalezneme by nemělo sloužit ke zpracování a

následnému zařazení jedince do průměru (jakéhosi normálu), ale hlavně pochopit jeho individualitu a následným využitím této skutečnosti ke zjištění pozitivních stránek a eliminaci negativních důsledků (Pelikán, 1995).

„Hledět na dítě jako osobnost znamená zabývat se tím, jak tyto kvality vznikají, vyvíjejí se – případně jak jsou ve svém vznikání a vývoji bržděny či deformovány“ (Helus, 2004, s.86).

Známe tři výchozí předpoklady osobnostního pojetí dítěte, které nám pomohou se orientovat na to nejdůležitější, na co je se třeba v přístupech k dětem zaměřit: na jeho odkázanost, jeho vývojové směřování a potenciality. **Odkázanost** dítěte spočívá v tom, že se dítě rodí pouze se sacím reflexem a kromě toho se musí vše naučit. Je odkázáno na péči, vzor, úkolování, poučování, inspirování, vzdělávání ze strany druhých lidí. Ti uspokojují jeho biologické potřeby, potřeby lásky, potřeby někam patřit a v neposlední řadě i edukační potřeby. Pokud tomu tak není, dítě strádá fyzicky i psychicky, nevyvíjí se po stránce biologické, zaostává ve svých schopnostech, zájmech, ztrácí chuť něčeho dosáhnout, postrádá morální postoje a nevytváří si svou osobnost. Vývojové **směřování** dítěte můžeme popsat jako směřování k dospívání a dospělosti, směřování k sebepojetí a autentickému sebevyjádření, a nakonec směřování ke svébytné nezávislosti. Mezi **potenciality** dítěte patří například i kvality jeho osobnosti, jako je být šťastný, vnímat lásku a sympatii druhých, být sám sebou, mít vlastní názor, brát na sebe odpovědnost v každé situaci. Ze všech potencialit bývá u dítěte realizovaná jen malá část. Často okolí (rodina, škola) vyvolává v dítěti nejrůznější zábrany, bloky a bariéry. Ty znemožňují jejich realizaci a následně mohou vést k jejich zániku. Navozování strachu ze selhání bývá častou příčinou toho, že se potenciality zablokují (Helus, 2004).

Jak uvádí Pelikán (2004), rodič nebo vychovatel by měl vytvářet dítěti ve výchově takové podmínky, které by přirozeně vedly dítě k ochotě zdokonalovat se, pracovat na sobě samém a tím se stávat nikoli objektem, ale subjektem výchovy.

1.2 Styly (způsoby) výchovy

Každý rodič vychovává své dítě tak dobře, jak jen umí. Moderní doba nám přináší jisté pokroky ve výchově, a pomocí výzkumů víme, že dnešní rodiče upouští od autoritativní, mocenské výchovy a snaží se dát dítěti větší volnost jak v jeho projevu, tak i v rozhodování. Je to způsobeno vlivem moderní doby, a taky tím, že rodiče mají

k dispozici spoustu odborných publikací, ve kterých se mohou v této oblasti vzdělávat a nacházet jiné, efektivnější způsoby a metody výchovy než tomu bylo v minulosti. Existuje mnoho forem a typů výchovy, že by ani nebylo možné všechna jmenovat, tak tedy zmíníme alespoň některá z nich.

Rozdíly ve výchovných stylech zkoumal psycholog Kurt Lewin (Čáp, Mareš, 2001) již před druhou světovou válkou. Zjistil, že zatímco v Německu výchova byla založena na dominantním vedení, kdy dospělí vyžadovali od dítěte naprostou poslušnost, v USA byla výchova založena na rovnocenném vztahu, kdy rodiče dítě respektují a podporují jeho vývoj v dospělého a samostatného člověka s vlastními názory. Rozhodl se pro experiment, ve kterém zkoumal účinky různých stylů výchovy na chování dětí. Rozdělil výchovu na tři rozdílné styly vedení. První **autokratické** (autoritativní, dominantní) vedení, při kterém dospělý rozkazuje, vyhrožuje, používá nepřiměřené tresty, vyžaduje absolutní poslušnost a nerespektuje přání ani potřeby dítěte. Druhé **slabé** vedení (liberální) dává dítěti absolutní volnost, nejsou zde žádná pravidla, děti se řídí podle sebe a podle svých vlastních úsudků. Bere se zde ohled na citovou a individuální složku dítěte. Třetí, **sociálně - integrační** (demokratické) vedení je založeno na respektu a partnerském vztahu. Podporuje se autonomie a snaha dítěte. Je zde vzájemná komunikace a dítě má možnost výběru při řešení různých situací, zároveň se společně podílí na tvorbě smysluplných pravidel a norem, které platí pro všechny.

Ve svých experimentech došel Lewin (Čáp, Mareš, 2001) k závěru, že autokratické vedení směřuje k agresivitě, dráždivosti, nadřazenosti dětí nad ostatními a ztrátě iniciativy. Jedinec není schopen samostatnosti, protože byl zvyklý se od někoho neustále vést a plnit příkazy, často nemá vlastní názor a zvyšuje se agrese a chuť někoho řídit (Kopřiva et al., 2012). Lewin (Čáp, Mareš, 2001) dále zjistil, že některé děti vykazovaly dva extrémy, a to buď v úplném podřízení a poslušnosti k autoritě, nebo naopak k agresivnímu, vzdorovitému chování vůči vychovateli. V obou těchto případech jsou jedinci závislí na pochvale od vychovatele. Sociálně integrační styl vedení má mnohem příznivější vliv na chování a výkon dítěte, na vzájemné vztahy k dospělému, i vztahy mezi dětmi. Tento styl vedení se jeví jako ideální, vede dítě k tvořivosti a aktivitě, dobrému vztahu k okolí, citové vyrovnanosti, utváření zdravého sebevědomí a odpovědnosti (Kopřiva et al., 2012).

Kopřiva et al. (2012) klade důraz na rozlišení autority, která je postavená na moci bez respektování dítěte a přirozenou autoritu, která má pozitivní vliv na dítě, protože se

k němu chová s respektem a dítě si takové osoby váží. Taková osoba se stává vzorem a poskytuje dítěti pocit bezpečí.

„Styly výchovy typologicky vyjadřují celkový způsob výchovy a mají přednosti i nedostatky typologického způsobu myšlení: tři styly – typy výchovy – jsou výrazné, dobře pochopitelné, zpočátku se s nimi dobře pracuje v teorii i praxi jako s užitečným schématem – ale brzy se ukáže, že jsou až příliš zjednodušené. Zjišťujeme zejména, že všechny případy se nedají zařadit do jednoho ze tří typů, že bychom přinejmenším museli zavést větší počet typů, včetně přechodných nebo smíšených“ (Čáp, Mareš, 2001, s.305).

Aby se překonaly nedostatky v typologickém přístupu, vyvíjí J. Čáp (Čáp, Mareš, 2001) se svými kolegy po dlouholetých výzkumech tzv. **Model devíti polí** (viz tab. 1). Ten se týká vzájemného působení emočního vztahu rodičů k dětem, a to ať už záporného či kladného a vzájemné interakce s výchovným řízením, které se odvozuje z požadavků, které matka a otec ke svým dětem mají. Emoční vztah k dítěti se dělí na kladný, extrémně kladný, záporně kladný a záporný. Výchovné řízení se odvozuje od míry kladení požadavků a míry volnosti. Rozlišujeme silné, slabé, rozporné a střední výchovné řízení.

Kladný komponent výchovy, kladný emoční vztah k dítěti je založen na láskyplném a ohleduplném zacházení a úctě k dítěti a jeho osobnosti. Projevující se důvěrou, laskavou a vlídnou komunikací. Rodiče dětem naslouchají, mají pro ně porozumění, v každé situaci jsou ochotni nabídnout dětem pomoc, projevují uznání a podporu. Rodiče tráví s dětmi společné chvíle v dobré náladě a pohodě. **Záporný komponent výchovy, záporný emoční vztah k dítěti** se v extrémních případech může projevit jako nenávisť k dítěti. Je zde patrný nezáměr o dítě a jeho pocity a prožívání. Rodiče nemají na dítě čas nebo náladu, dochází k absenci společně trávených chvil. Rodiče děti nechválí, často je porovnávají s jinými dětmi. Typické jsou časté nepřiměřené tresty, ironie a výsměch rodičů. Celkově zde pozorujeme negativní hodnocení dítěte s pesimistickým pohledem na jeho vývoj a výchovu. **Silné výchovné řízení, vysoký komponent požadavků a nízký komponent volnosti** má za následek, že dítě má z rodičů strach, bojí se jejich křiku a přísných trestů. Je zde neustálá kontrola plnění požadavků, panuje zde nedůvěra. Děti jsou nuceny plnit požadavky bez ohledu na jejich schopnosti, odpočinek a volný čas. Takové děti se projevují bázlivě, zakřiknutě, bojí se doma mluvit o svých problémech a pocitech. Děti jsou nesamostatné a bouří se proti autoritám. Často provokují svým chováním nebo extravagantním vzhledem. **Slabé výchovné řízení, nízký komponent požadavků a vysoký komponent volnosti** se projevuje nízkými nebo žádnými nároky na dítě. Rodiče

nekontrolují plnění požadavků ani slibů, dítě si v podstatě dělá, co chce. Typické je i odstraňování životních překážek a zahrnování dětí velkým množstvím dárků. **Rozporné výchovné řízení** nese znaky jak silného tak slabého řízení. Někdy rodič neklade žádné požadavky, jindy je až moc přísný na jejich dodržování. Může jít taky o rozpor mezi otcem a matkou, který se projevuje tím, že jeden rodič je příliš přísný a druhý naopak. **Střední výchovné řízení, střední komponent volnosti bez vysokého komponentu požadavků** je v rodině, kde se kladou přiměřené požadavky, s mírnou kontrolou jejich plnění, které je bez urážek a ponižování. V tomto případě dítě bere plnění požadavků jako samozřejmost (Čáp, Mareš, 2001).

Kombinací komponentů emočních vztahů a výchovných řízení zjišťujeme způsob výchovy v rodině.

Tab. 1: Model devíti polí způsobu výchovy dle Čápa J. (Čáp, Mareš, 2001, s. 306)

Řízení	Silné	Střední	Slabé	Rozporné
Emoční vztah				
záporný	1 výchova autokratická, tradiční, patriarchální		2 liberální výchova s nezájmem o dítě	3 pesimiální forma výchovy, rozporné řízení se záporným vztahem
záporněkladný	9 výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici			
kladný	4 výchova přísná a přitom laskavá	5 optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6 laskavá výchova bez požadavků a hranic	7 rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem
extrémně kladný			8 kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Nejvhodnější způsob výchovy vidíme jako páté pole v modelu, tedy kladný emoční vztah v kombinaci se středním řízením. Je spojen se svědomitostí, emoční stabilitou, sebeovládáním a v neposlední řadě partnersky respektujícím vztahu s dítětem. Tento způsob koresponduje s Lewinovým sociálně integračním stylem výchovy (Čáp, Mareš, 2001).

Zatímco v České republice nenalezneme mnoho výzkumů, které by se zabývaly rodičovskými styly výchovy, v zahraničí jich lze najít podstatně víc.

Například v USA, po mnohaletých výzkumech vědci Skinner, Johnson, Snyder (2005) došli k závěru, že klíčovými vlastnostmi v rodičovském stylu výchovy jsou vřelost a odmítnutí; struktura a zmatek; podpora autonomie a nátlak. Nejedná se o vyjádření rodičovského stylu výchovy třemi bipolárními modely, ale šesti na sobě nezávislými dimenzionálními modely. To jakou mírou rodič působí na dítě těmito vlastnostmi, způsobuje buď příznivý nebo nepříznivý vliv na jeho chování a další vývoj.

Vřelost by se dala popsat jako láskyplná péče o dítě, s projevy náklonnosti, lásky, podpory a společně trávené chvíle s dětmi. V podstatě se jedná o kladný emoční vztah k dítěti. Protikladem vřelosti je **odmítnutí** (hostilita). Tento záporný emoční vztah k dítěti se projevuje odmítavým postojem, někdy až nenávistným. Dále jsou zde projevy zavrhuje, projevy výbušnosti, často kruté až averzní. Takové projevy bývají častou reakcí rodiče, když dítě vyžaduje pomoc nebo pozornost. **Struktura** neboli řád zahrnuje stanovení jasných limitů, norem a pravidel. Typická je předvídatelnost a stálost chování rodičů. Opačným případem je **zmatek**. Chybí zde řád, stanovená pravidla jsou nestálá a často se mění. Reakce rodičů na chování dítěte jsou nepředvídatelné. **Podpora autonomie** patří mezi kladné přístupy zahrnující svobodu v projevu a podíl na rozhodování. Podporuje děti v samostatnosti, nezávislosti a snažení. Dítě má možnost výběru při řešení různých problémů a prostor pro svůj vlastní názor. Právým opakem je **kontrola** (nátlak). U tohoto záporného postoje rodiče vyžadují od dětí naprostou poslušnost. Rodiče neustále kontrolují dodržování příkazů a zákazů a používají různé druhy trestů při jejich nedodržování (Skinner, Johnson, Snyder, 2005).

Kombinací těchto dimenzí získáme náhled na různé rodičovské styly. Většina domněnek vychází z toho, že rodiče, kteří vykazují vysoké hodnoty v jednom poli (vřelost) zároveň vykazují nízké hodnoty na jejím protikladném pólu (odmítnutí). Řada výzkumů dokazuje, že ne vždy tomu musí tak být. V tomto případě stojí šest dimenzí, nezávisle na

sobě. Skutečnost je, že rodičovské styly mohou být vyjádřeny v mnoha různých kombinacích a interakcích a rodič může vykazovat vysoké hodnoty v jedné dimenzi, a stejně tak i v druhé (Skinner, Johnson, Snyder, 2005).

Není pochyb, že správný a vhodný způsob výchovy by měl být tedy založen na výchově s láskou, trpělivostí, vzájemných sympatiích a porozumění, výchovou, která posiluje sebedůvěru a chápe dítě takové, jaké je. „Na základě znalosti způsobu výchovy určitého dítěte můžeme také s jistou pravděpodobností předvídat rozvoj některých vlastností jeho osobnosti“ (Kohoutek et al., 1998, s.121).

Na čem se většina autorů shoduje je, že mezi hlavní a nejvhodnější postoje ve výchově zcela jistě patří respektující přístup a kladný emoční vztah k dítěti. Všichni taky zavrhnou autoritativní způsob výchovy, a stejně tak i liberální (anarchický) způsob. Shodují se na pravidlech, které mají být jasně daná, a na jejichž tvorbě by se měly podílet i děti.

1.3 Vliv rodinné výchovy na rozvoj osobnosti dítěte

Prvním místem, kde se setkáváme s výchovou je bezpochybně naše nejbližší prostředí - rodina. Jak uvádí Havlík, Kořa (2002, s. 67): „Rodina je primární skupinou, v níž se nejen od narození formuje osobnost dítěte, ale v níž prožíváme všechny fáze svého života“. Dalo by se říct, že jednou z hlavních funkcí rodiny je právě výchova dětí.

V současné době bývá rodina menší a demokratičtější, než tomu bylo v minulosti a pozornosti odborníků, kteří se zabývají výchovou, se soustřeďují nejen na dítě samotné, ale především na jeho rodinné a širší společenské prostředí (Kohoutek, 2001). Rodinné prostředí napomáhá ke klidnému vývoji, poskytuje dítěti oporu, podporuje jeho sebevědomí, sebedůvěru a pozitivní pohled na dnešní svět a společnost. Pokud tomu tak není, dítě je neklidné, okolní svět se mu jeví nepřátelsky a vyvolává v dítěti obavy a nedůvěru. Za takových okolností dochází ke ztrátě pozitivního náhledu na svět, a proto se nesmíme divit, že analýzy životů různých delikventů a vrahů dokazují, že příčiny jejich negativních vztahů k lidem a společnosti nacházíme již v prostředí rodiny (Pelikán, 2007).

Velký význam pro utváření osobnosti dítěte má zcela jistě vliv rodiny a její postoje k výchově. V následující tabulce uvidíme jeden z prvních pokusů o systematickou klasifikaci základních rodičovských postojů k výchově a jejich vlivů na utváření osobnosti (Pelikán, 1995).

Tab. 2: Typologie rodičovských pozic (J. Rebowský in Pelikán, 1995, s. 180)

Typ pozice	Charakter slovního vyjádření	Způsob jednání s dítětem	Vliv na rozvoj osobnosti dítěte
Akceptace, láska	“Dítě je středem mého zájmu“	Něha, činnosti s dítětem	Pocit bezpečí, normální vývoj osobnosti
Zjevné odmítnutí	“Nenávidím to dítě, nebudu se jím vzrušovat“	Nezájem, tvrdost, vyhýbání se kontaktům	Agresivita, zločinnost, emocionální nevyvinutost osobnosti
Přílišná náročnost	“Nechci dítě takové, jaké je“	Kritéria, nedostatek pochval, neustálé napomínání a hledání chyb	Frustrace, nedostatek sebedůvěry
Přehnaná péče a starostlivost	“Udělám všechno pro dítě, obětuji mu svůj život“	Přílišná péče, dělání všeho pro i za dítě při současném omezení svobody	Infantilismus, zvláště v sociálních vztazích, neschopnost samostatnosti

Z uvedeného schématu vidíme, že láskyplným přístupem, něhou a společnými aktivitami utvrzujeme v dítěti pocit bezpečí a takový přístup je klíčový pro jeho normální vývoj. Stejně tak to vidí i Čáp, Mareš (2001), kteří zdůrazňují, že pro příznivý vývoj osobnosti dítěte je důležitý kladný emoční vztah matky nebo jiné osoby, která o dítě pečuje. Později v životě dítěte je to kladný emoční vztah dalších významných osob i malé sociální skupiny.

„Rozvoj dětské osobnosti ovlivňuje styl rodinné výchovy. Jako nejvýhodnější se ukázala kombinace rodičovské lásky a disciplíny, fungující jako opora a výzva, propojení individuální citové vazby s tolerancí k individualitě a k vývojově přiměřenému odpoutávání. Požadavky rodiny, spojené s poskytnutím opory při zvládání těchto nároků, přispívají k rozvoji dětských kompetencí, sebedůvěry a cílevědomosti“ (Baumrind, 1987, 1989; Cooper a kol., 1993; Csikszentmihalyi a Rathunde, 1998 in Vágnerová, 2005, s. 19).

Rodiče jsou pro děti vzorem, který se snaží napodobit a se kterým se identifikují. V rámci tohoto ztotožnění akceptují veškeré jejich názory, postoje, hodnoty, vzorce chování a způsoby řešení problémů, protože chtějí být přesně jako oni (Vágnerová, 2005) a následně toto ztotožnění vede ke vytvoření trvalých vlastností u dítěte (Nakonečný, 1995).

Identifikovat se s někým, kdo je pro dítě vzorem patří mezi důležité potřeby nejen u dětí ale i dospívajících. Nejprve dítě hledá vzor v otci, matce, starších sourozencích, později v dospívání hledají vzor jinde a složitěji. Tady by měli být učitelé a rodiče ostražití, protože vzorem se může stát i osoba problematická (Helus, 2004).

Ideální tedy je začít s výchovou dětí právě u rodičů, protože tak, jakým způsobem působí rodiče svým chováním na děti, budou i děti později působit na své okolí.

1.4 Výchovné prostředky – tresty a odměny

Mezi snad nejpoužívanější výchovné prostředky patří odměny a tresty. Správné užívání odměn a trestů je otázkou dlouholetých debat a výzkumů.

V 90. letech byla přijata Úmluva o právech dítěte, ve které se země mimo jiné zavazují, že poskytnou dětem ochranu před násilím, zanedbáváním, zneužíváním, týráním a jinými negativními vlivy dnešní společnosti. I naše země přijala tuto Úmluvu. Zamýšlíme se ale nad tím, co lze za výchovu ještě považovat a kde začíná týrání? Děti si následky nevhodného používání trestů nesou po celý život. V podstatě by se odměny a tresty daly vyjádřit třemi vrstvami. Ta nejnižší vrstva by se dala nazvat jako **tělesná** (fyziologická), kde dítě pociťuje odměny a tresty jako tělesné příjemnosti (pohlazení, zmrzlina) nebo nepříjemnosti (pohlavek, domácí vězení). Druhá **duševní** (psychologická) vrstva se prožívá především citově a to odměna v podobě pochvaly, uznání nebo v případě trestu jako ponížení nebo odepření přízně. Třetí tzv. **duchovní** vrstva je ve výchově nejsilnější a snad dokonce nejúčinnější. Patří sem láska, porozumění, vděčnost, odpuštění a jiné kladné citové projevy, které nelze ani pojmově vyjádřit (Matějček, 2007).

1.4.1 Tresty

Skutečnost, že někteří rodiče mají odmítavý přístup k trestům a své děti netrestají, ještě neznamená že jsou špatní a nezodpovědní. Určitě trest není vhodné řešení a dalo by se konstatovat, že nadělá víc škody než užitku. Přece není náhodou, že trest je považován

jako hlavním prostředkem výchovy autoritativní. Jaký vliv na dítě má taková výchova jsme již popsali v jedné z předchozích kapitol. Nikdo přece nechce, aby jeho dítě později v budoucnu někomu ubližovalo, stávalo se agresivní, nebo se cítilo ponížené, vzteklé a vystrašené. Jak srovnává Čáp, Mareš (2001, s. 253) výsledky odměn a trestů: „výchova založená spíše na odměnách má lepší výsledky než výchova užívající převážně trestů“. Dále uvádí, že někdy jsou účinky trestu úplně opačné než čeho měly dosáhnout.

Domnívat se, že fyzické (tělesné) tresty, které na dítě působí zastrašujícím dojmem a strach vyvolávají, a vedou nás k přesvědčení, že díky této zkušenosti „už to příště neudělají“ je velký omyl. Dítě se cítí vystrašené, ale především pociťuje frustraci, ublížení, ponížení, vztek a hledá způsob, jak se pomstít. Později vedou k agresivním projevům, někdy dokonce k násilnému až delikventnímu chování. Někdy jsou fyzické tresty tak hrubé a intenzivní, že vedou až k tělesnému týraní s vážnými psychosomatickými následky. Podobně je to u psychických (duševních) trestů, kdy obvykle rodiče trestají děti tím, že odepírají dítěti přízeň, chovají se chladně a odměřeně, nemluví s ním, nereagují na něho, dítěti neustále připomínají, co špatného udělalo, nedokážou mu odpustit, ponižují ho, křičí, mračí se na něj. I tento druh trestání, pokud mluvíme o dlouhodobém a intenzivním, pomalu přerůstá v psychické týraní dítěte. Dokonce by se dalo říct, že tento druh trestů snáší děti mnohem hůře než tělesné. Děti, které jsou takovým způsobem trestány, jsou labilnější, trpí neurózami a jinými psychickými následky (Čáp, Mareš, 2001).

Jak tedy potrestat nevhodné chování, aby se z toho dítě poučilo a stejnou chybu již neudělalo a ještě to nemělo ani nepříznivý vliv na jeho další vývoj? Například autoři Čáp, Mareš (2001), Kopřiva et al. (2012) a Shapiro (2009) se shodují na tvrzení, že jeden z nejlepších způsobů je metoda přirozených následků. U tohoto postupu mají děti možnost napravit a odčinit, co způsobily a prožít důsledky takového chování. Samozřejmě se zároveň musí přihlídnout k jejich fyzickým schopnostem, věku a možnostem. Po nevhodném chování tedy následuje něco jako přirozený nežádoucí následek. Například žáci způsobili lesní požár a jako následek budou pomáhat vysazovat nové stromky; žáci poškodí ve třídě lavici a jako následek ji pomohou dát do původního stavu; chlapci při hře rozbijí okno a jako následek pomohou ze svého kapesného zaplatit škodu. Je to tedy něco, co přiměje dítě pochopit, co to vlastně udělalo a jaký to má následek a tím, že pomohou přispět k odčinění, se budou snažit vyvarovat tomu, aby se to již příště neopakovalo. Tato metoda tedy naplňuje tři hlavní funkce trestu dle Matějček (2007, s.32) a to: „1. napravit škodu, 2. zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo, 3. zbavit viníka pocitu viny“. Jak

uvádí Kopřiva et al. (2012): „Jedním ze základních úkolů výchovy je naučit děti dělat správné věci proto, že pochopily, že jsou správné, nikoliv proto, že se bojí trestu“.

Další možností, která se místo trestu nabízí je možnost povzbuzení. Jako pozitivní postupy při povzbuzení vidí Čáp, Mareš (2001) například: respektovat individualitu každého dítěte; komunikovat adekvátní způsobem, věřit svému dítěti (neodrazovat ho při zvládání nových dovedností svými úzkostlivými pochybnostmi o jeho schopnostech); hodnotit dobré nápady, snahu a zlepšení; soustředit se na reálné cíle; pokroky a povzbuzení vždy pojit s odměnou (pochvalou). Ze svých zkušeností z praxe Matějček (2007) uvádí, že v nápravné práci s dětmi, které trpí určitým školním defektem (dyslexie, dysortografie), je základní léčbou zařídit věci tak, aby je dítě udělalo dobře a pochválit je za to. Netrestat, protože dítě, které má strach, že bude potrestáno není schopno plného a kvalitního výkonu a nic se nenaučí. Shapiro (2009) uvádí, že další vhodnou variantou je bodovací systém. Tento systém spočívá ve sbírání určitého počtu bodů, za které bude dítě odměněno. Za každé pozitivní chování dostane dítě bod, naopak při nevhodném chování se mu bod strhne.

1.4.2 Odměny

To, že odměny mají příznivý vliv na vývoj dítěte jsme již naznačili v předchozí kapitole, ale i v tomto případě platí pravidlo *všeho s mírou*. Odměny jako pochvala, kladné hodnocení, projev sympatie má mnohem silnější účinek, než materiální odměna. Pokud je materiálních odměn mnoho, narušují vývoj dítěte i jejich vztahy k dospělým. Dítě se ztotožňuje s nesprávným názorem a to, že se učí, pracuje a plní požadavky kvůli odměně a ne kvůli sobě. Takový postoj tlumí rozvíjení hodnotnější vnitřní motivace a podporuje motivaci vnější (Čáp, Mareš, 2001).

Na to, jak rodiče své děti trestají nebo odměňují, má podle Matějčka (2007) vliv několik faktorů jako například jejich aktuální nálada a duševní stav, společenská situace, ve které se zrovna nachází, osobnost a životní filosofie rodičů. Dále postoje rodičů v tomto směru ovlivňují jejich vlastní zkušenosti z dětství, jejich inteligence, vzdělání a především samo jejich dítě. Je proto nutné brát ohled na individualitu každého dítěte, protože to, co platí na jedno dítě nemusí nutně platit na to druhé. Některé děti jsou citlivější než druhé, jinak nadané a schopné. Rodiče musí mít na paměti, že jejich děti nebudou pod jejich ochranným štítem po celý jejich život. To znamená, že si sami musí vytvořit určitý mechanismus, který jim vždy vnitřně napoví, jak se mají chovat v určitých situacích, co je správné a co už

nikoliv. Odměny a tresty tedy nekončí pouhým zastavením nějakého špatného chování, nebo povzbuzením toho dobrého, ale v dítěti vytváří trvalé postoje k určitým zásadám, ideálům a mravním normám.

1.5 Komunikace

Rodiče s dětmi komunikují ještě před jejich narozením. Už když roste miminko v bříšku pod srdcem své matky, tak mu čteme, povídáme si s ním, nebo mu zpíváme. To nám někdy svým pohybem nebo kopáním ukazuje, že o nás ví, že nás taky slyší.

V době, kdy se dítě narodí, komunikuje s okolím prostřednictvím pláče, aby vyjádřilo nějaký pocit nespokojenosti (hlad, chlad, bolest) a spokojenost tím, že je potichu a usne. Na pláč většinou matka reaguje tím, že dítě zvedne, nakrmí ho, přebalí, polaská a dá tím dítěti zpětnou vazbu, že jej pochopila. Někdy okolo desátého měsíce dochází u dítěte k pochopení, že osoby spolu komunikují za nějakým záměrem. Už nepláče jen proto, že má hlad nebo potřebuje přebalit, ale protože vyžaduje naši pozornost a chce si s námi hrát nebo se chce pochovat (Plaňava, 2005). Komunikaci tedy vysvětluje Kohoutek et al. (1998) nejen jako prostředek na výměnu informací, ale především jako komplexní jev, který má široké souvislosti v sociální interakci.

U malých dětí je velmi důležitá komunikace pro stimulování rozvoje řeči a má zásadní vliv na vývoj vztahu mezi dítětem a matkou nebo jinými členy rodiny (Vágnerová, 2005). Pokud matka uspokojuje biologické potřeby dítěte a dává mu láskyplnou péči, hraje si s ním, směje se na něj a plně se mu věnuje, může tak předejít určitým vývojovým poruchám v oblasti emocionální, a nepříznivému vývoji řeči a myšlení (Čáp, Mareš, 2001).

Sociální komunikací získává dítě bohaté zkušenosti, formuje si názory a postoje, které později bude samo uplatňovat při interakci s ostatními členy rodiny, kamarády, spolužáky, ve společnosti cizích lidí a na základě svých komunikačních dovedností se lépe nebo hůře začlení do společnosti.

Rozlišujeme dva základní typy komunikace a to verbální a neverbální.

Verbální komunikací rozumíme vyjadřování řečí, kterou tvoří slova a to buď v psané nebo v mluvené formě. Verbální sdělení má bohatší obsah než neverbální komunikace, poskytuje víc informací, je velmi důležitá pro socializaci. Například u malých dětí je schopnost verbální komunikace důležitá pro emancipaci, takové dítě se později dokáže lépe prosadit, projevit svůj názor a navazovat vztahy s okolím (Vágnerová, 2005).

Neverbální komunikací rozumíme projevy, které doplňují nebo dávají důraz obsahu verbální komunikace. Jde o pohyb, mimiku, gestikulaci, řeč těla, úsměv, postoj těla nebo doteky. Někdy právě tento druh komunikace je upřímnější než verbální, protože dokáže lépe vyjadřovat pocity, afekty, emoce a myšlenky (Kohoutek, 2001). Například Helus (2011) uvádí, že naše oči dokážou sdělit určité informace lépe, než kterákoliv jiná část našeho těla. Například zvětšené nebo zmenšené zornice vyjadřují vzrušení, změnu nálady, emoční napětí nebo hněv.

Při komunikaci s dětmi je proto nejvhodnější, snížit se na úroveň očí dítěte, použít mírný, vlídný tón hlasu, mluvit jasně a zřetelně.

Učit děti správným komunikačním dovednostem musíme již od útlého dětství. Máme namysli učení nápodobou, být dětem dobrým vzorem, jednat v rovnocenném partnerském vztahu a s respektem, protože jen touto cestou si děti přirozeně bez nátlaku osvojí vhodné komunikační schopnosti, které budou uplatňovat i ve svém budoucím životě (Kopřiva et al., 2012).

Existují různé komunikační postupy, které nejsou účinné a přesto jsou neustále rodiči používané. Jsou dány třemi hlavními důvody, které Kopřiva et al. (2012) popisuje jako: fakt, že to, co se v dětství naučíme, jde s námi do dospělosti; dalším důvodem je náš emoční stav a v neposlední řadě je to neznalost jiných komunikačních způsobů.

Mezi nevhodné a neefektivní způsoby komunikace Kopřiva et al. (2012) řadí: výčitky a obviňování; poučování, vysvětlování a moralizování; kritika, zaměření na chyby; citové vydírání; zákazy a varování; negativní scénáře; nálepkování; příkazy; vyhrožování; křik; srovnávání, urážky a ponižování; ironie, shazování. Při těchto způsobech komunikace dochází k tomu, že dítě se cítí ohrožené, ponížené, podrážděné, neschopné, naštvané, prožívá pocit viny, pocit méněcennosti a někdy dokonce strach. Většinou děti udělají přesně to, co se po nich chce, ale ne proto, že je to správné, ale proto, aby nebyly potrestané. Takový přístup má důsledky v tom, že nedojde k vnitřnímu přijetí norem, neposilují se ani vztahy mezi dítětem a dospělým, dítě má pocit, že je k ničemu a ztrácí dobré sebehodnocení a sebeúctu (Kopřiva et al., 2012).

Abychom se vyhnuli negativním důsledkům nevhodné komunikace, musíme najít lepší a vhodnější způsob komunikace. Takovými dovednostmi někteří disponují úplně přirozeně, ale pokud ne, tak jdou naučit. Přehled efektivních komunikačních dovedností uvádí Kopřiva et al. (2012) například: popis a konstatování - tedy mluvíme o něčem, co

vnímáme, bez posuzování, zaměřujeme se na konkrétní činnost bez hodnocení dítěte, používáme přátelský tón hlasu. Popis se dá doplnit i otázkami. Měly by to být ale otázky, kterými nebudeme uvádět dítě do rozpaků, ale takové, které dávají prostor ke spolupráci řešení (Co teď navrhuješ?, Co si o tom myslíš?) Tímto projevujeme dítěti důvěru v jeho schopnosti a pobízíme ho ke spoluúčasti a spoluzodpovědnosti. Informace, sdělení - tento způsob dává dítěti možnost pochopit smysluplnost požadavku, jako proč se to tak dělá, co se od toho dá očekávat a k jakým důsledkům vede určité jednání nebo chování. Pokud chceme dítěti něco sdělit je mnohem účinnější, když použijeme pozitivní formulaci věty jako například Máme mluvit pravdu namísto Lhát se nemá! Důležité je taktéž vyjádření vlastních potřeb a očekávání. Vyjádření přání určitého chování pomocí vět začínající slovem potřebuji, očekávám, pomohlo by mi, dělají naprosté zázraky. Stejně tak možnost volby je důležitá. Dát dítěti možnost výběru ze dvou nebo více konkrétních možností, podporuje u dítěte schopnost se samo rozhodnout, porovnat, zhodnotit a zvážit výhody a nevýhody volby. Takový výběr musí být přijatelný pro dítě i dospělého a nesmí jít o manipulaci. Tento efektivní komunikační přístup podporuje u dítěte smysl pro zodpovědnost, je postaven na respektu, který pomáhá k budování dobrých vzájemných vztahů. Někdy dvě slova pomohou nahradit celou větu. Tím, že ji začneme oslovením dítěte, zjemníme rozkazovací tón. Tento typ dvouslovných vět užíváme jen tehdy, pokud je situace zcela jasná a nepomohl popis ani výběr. Někdy ani není třeba slov a úplně stačí naznačit upřeným pohledem nebo nesouhlasným gestem. To je vhodné v případě, že se dítě na hřišti vytahuje před kamarády například novým kolem nebo se předvádí. Neradi bychom ho kárali před kamarády, nebo to nechali jen tak bez povšimnutí. Pokud jde o vážnější problém, který je v rozporu s pravidly v mezilidském chování, je nutné vyjádřit nesouhlas. Vytýkáme pouze konkrétní chování, nehodnotíme osobu. Nutné je dát dítěti prostor pro spoluúčast a aktivitu. Tento způsob je kombinací všech předchozích efektivních komunikačních postupů. V podstatě dáváme dětem prostor, aby se podílely na rozhodování ve věcech, které se jich týkají. Někdy děti přichází s návrhem, které dospělé ani nenapadnou. Návrh je mnohem přijatelnější alternativa než pokyny a rady, které vedou k mocenskému přístupu a poslušnosti. Návrh je založen na respektujícím přístupu a věty začínající slovy možná bys; zvaž, jestli; třeba by se atd. dají použít v situaci, kdy dítě je bezradné v určité situaci a nejde použít možnost výběru. Tím, že mu něco navrhneme a necháme mu prostor k rozhodnutí mu dáváme zkušenost s důsledkem, že někdy nejsou všechna rozhodnutí správná.

Záleží tedy na výchovném a komunikačním přístupu každého rodiče, zda chce, aby jeho dítě se v budoucnu umělo postavit různým komplikovaným situacím, umělo si s nimi poradit a nalézt vhodná řešení, bylo samostatné v rozhodování a mělo úctu k sobě i ostatním.

1.6 Autodeterminační teorie

Jak důležitý vliv má rodinné prostředí a především výchova na vývoj osobnosti dítěte jsme vysvětlili již v minulých kapitolách. Proti sobě stojí dva přístupy k výchově dítěte. Ten první je založen na výchově pomocí příkazů, zákazů, trestů, odměnách a kontrole. Ten druhý podporuje autonomii dítěte, pohlíží na dítě jako na individuální osobnost a dává prostor k samostatnému rozhodování. Otázkou tedy je, kterým přístupem nebo jakou kombinací těchto přístupů bychom měli přistupovat k výchově dítěte tak, aby v budoucnu bylo úspěšné, do školy chodilo nejen z nutnosti, ale dokonce s radostí a potěšením a nepotřebovalo neustálý dohled? Jak může rodič nebo učitel podpořit radost z vykonávání běžných činností, z učení a vzdělávání? Odpověď nám pomůže podkrýt tzv. **autodeterminační teorie**. Tato teorie čerpá z poznatků kognitivní a sociální psychologie, psychologie učení, psychologie motivace a osobnosti (Mareš, 2013).

„Autodeterminační teorie se zabývá, jak energetickou, tak směrovou složkou jednání, zajímá se o základní psychologické potřeby, ovlivňující lidský život“ (Mareš, Man, Prokešová, 1996, s.7). Autodeterminace, jinými slovy sebeřízení, sebeurčení neboli autoregulace, znamená, že na rozvoj jedince působí především jeho „já“, jeho sebepojetí, sebehodnocení a aktivnost – pasivnost, tedy nějaký autoregulační subsystém (Čáp, Mareš, 2001). Autoregulace podle Mareše (2013), znamená kontrolovat a řídit své jednání a chování, které se musí, nejlépe již od dětství učit, a to tak, že dospělý vytvoří pro dítě vhodné podmínky, aby jedinec získal možnost sám se podílet na jeho vlastním rozvoji. Nejlepší výchova podle Čápa, Mareše (2001) je tedy ta, která vede k sebevýchově.

Autoři Mareš, Man, Prokešová (1996) uvádí poznatek, že autodeterminační teorie se zaměřuje hlavně na tři vrozené potřeby: *potřeba kompetentnosti* – jde o to, že člověk prožívá pocit úspěchu a zdatnosti při plnění předem stanovených cílů. Cíle si stanovuje buď sám nebo jsou mu stanoveny někým jiným. *Potřeba sounáležitosti* – se pojí

s mezilidskými vztahy a pocity bezpečí a jistoty a *potřeba autonomie* – je primární potřebou v sebeřízení, jedinec si sám volí činnost a sám si ji podle sebe reguluje. Dále uvádí, že pokud dojde k uspokojování zmíněných potřeb, vede to ke zvýšení vnitřní motivace, výkonu i rozvoje osobnosti.

Mezi významná jména, která se pojí s pojmem autodeterminační teorie zcela jistě patří američtí psychologové Decci a Ryan. Jejich poznatky a vědecká činnost má pro tuto teorii velký význam. Došli k závěru, že „jakýkoli faktor, který u člověka oslabuje pocit kompetentnosti a autodeterminace, bude snižovat jeho vnitřní motivaci, naopak faktory, které budou pocit kompetentnosti a autodeterminace zvyšovat, budou podněcovat jeho vnitřní motivaci“ (Decci, Ryan in Mareš, Man, Prokešová, 1996, s. 7). Pokud je autoreglativnost na vysoké úrovni, znamená to, že jedinec uskutečňuje své aktivity „svobodně a samostatně, protože je on sám považuje za zajímavé nebo důležité“ a pokud je autoreglativnost na úrovni nízké, znamená to, že jedinec uskutečňuje své aktivity pouze proto, „že si uvědomuje vnější tlaky dospělých a nepříjemně je prožívá“ (Decci, Ryan, 1996 in Mareš, 2013, s. 223).

Abychom tomu lépe porozuměli, vysvětlíme si, co pojem **motivace** vůbec znamená. Pojem motivace bývá obecně chápán jako takový motor, který nás někam žene, usměřňuje naše jednání a reguluje naše chování. Taky je nutné poznamenat, že pojem je to velmi široký a složitý. Například Helus (2011, s. 128) označuje motivaci jako „činitele aktivizující organismus k reagování, chování, jednání, vedoucímu k dosažení cíle, uspokojení“. Motivací rozumíme taky to, proč se v určitých situacích zachováme tak či onak, nebo proč se určitým situacím vyhýbáme. Motivaci diferencujeme na vnitřní a vnější. **Vnitřní motivace** úzce souvisí s uspokojováním základních lidských potřeb a je chápána jako něco, co chceme dělat sami, co je pro nás zajímavé, v čem prožíváme uspokojení a hlavně taky co je správné a potřebné (Kopřiva et al., 2012). Vnitřní motivace vede jedince k provádění těchto činností bez nátlaku, s radostí bez očekávané odměny s tím, že odměnou mu je jeho vlastní úspěch, hrdost a potěšení, že to dokázal sám. (Mareš, 2013). Naopak **motivace vnější** je jednání, které je uskutečňováno pro odměnu, nebo aby se jedinec vyhnul nepříjemnostem a trestu (Kopřiva et al., 2012; Mareš, Man, Prokešová, 1996). Je to tedy něco, co děláme bez zájmu, bez snahy naučit se něčemu novému, činnost vykonaná pod nátlakem a s donucením někoho jiného (Mareš, 2013).

S motivací dítěte je vhodné začít již od dětství a to výchovou v rodině. Děti, u kterých rodiče podporují autonomii a jejich angažovanost, vykazují vyšší míru autodeterminace a

vysokou vnitřní motivaci. Takové děti, až začnou později chodit do školy, dokážou snadněji a lépe zpracovávat informace, lépe rozumějí učivu, jsou aktivnější, výkonnější, úspěšnější a spokojenější, volí taky náročnější studia a mají velkou pravděpodobnost k úspěšnému dokončení. K dosažení vyšší úrovně autodeterminace můžou dospělí přispět tím, že budou dětem dávat možnost výběru, budou snižovat kontrolu a vnější řízení, budou projevovat uznání a umožní dětem snadnější přístup k informacím potřebným pro jejich rozhodování a řešení úkolů (Mareš, Man, Prokešová, 1996).

K dosažení cílů člověka je velmi důležitá taky jeho vůle, která s motivací úzce souvisí. Jde o psychické procesy a vlastnosti, na základě kterých může jedinec překonávat různé překážky, regulovat chování i jednání a dosáhnout předem stanovených cílů. (Čáp, Mareš, 2001).

Nejde tedy pouze o to vychovat z dítěte člověka podle obrazu svého, tím, že mu budeme určovat cestu, neustále kontrolovat jeho činnosti, nerespektovat jeho vlastní přání, touhy, a jeho vlastní individualitu. Nýbrž jde o to, vytvořit dítěti takové podmínky, aby mělo možnost rozvíjet svou vlastní osobnost, pociťovalo radost a uspokojení ze svých vlastních činností a potřeb. Jen tak může z dítěte dozrát samostatná osobnost, která bude mít v sobě zabudovaný určitý mechanismus, který ho bude vést jeho životem, který mu bude určovat, co je vhodné nebo naopak není, povede ho k odpovědnosti za své vlastní chování a povede k úspěchu a dobrým mezilidským vztahům.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 VÝZKUM V OBLASTI MÍRY REGULACE VE VÝCHOVĚ Z POHLEDU RODIČŮ

V praktické části se budeme věnovat problematice měření míry regulace ve výchově v dnešních rodinách.

2.1 Cíl výzkumného šetření

Přestože se styly a metody ve výchově neustále mění a vyvíjí, podstata zůstává stále stejná a to, vychovat z dítěte osobnost, která bude ctít hodnoty, bez problémů se začlenění do společnosti a naučí se v ní žít.

V poslední době nastává mnoho pozitivních změn ve výchově. Mnoho rodičů vyhledává způsoby, jak zvládat výchovu svých dětí bez křiku, příkazování, vyhrožování, zkrátka nenásilnou formou.

Cílem našeho výzkumného šetření je zjistit do jaké míry rodiče regulují výchovu svých dětí. Dále bychom rádi zjistili, zda dávají rodiče dětem dostatek volnosti v projevu i v rozhodování, stejně tak zda podporují samostatnost svých dětí nebo je neustále kontrolují, věčně něco příkazují a zakazují. Dalším cílem je zjistit, zda mají děti nějaký řád a pravidla, která by je provázela nebo jsou rodiče natolik laxní, že jim povolí úplně všechno. Taky bychom se rádi dozvěděli, jestli dávají rodiče dětem dostatek lásky, nebo naopak se jim nevěnují. Konkrétně nás bude zajímat, jaká je míra regulace v dílčích oblastech výchovy, stejně tak jaká je míra regulace podle pohlaví rodičů, počtu dětí v rodině, vzdělání rodičů a jejich subjektivním vnímáním stylu výchovy.

Vycházíme z předpokladu, že výchova má velký význam na formování lidské osobnosti a výrazně ovlivňuje další rozvoj dítěte a jeho budoucnost.

Vzhledem k tomu, že chceme zjistit, jaká je míra regulace ve výchově z pohledu dnešních rodičů, využíváme kvantitativní pojetí výzkumu.

2.2 Design výzkumu

2.2.1 Formulace výzkumného problému

V našem výzkumu se budeme zabývat tím, **jaká je míra regulace ve výchově z pohledu rodičů.** Často se setkáváme s výzkumy, které zkoumají styly výchovy. V současné době se výzkumy zaměřují konkrétněji na jednotlivé oblasti výchovy. Stejně

tak i v našem výzkumu budeme zkoumat míru regulace v dílčích oblastech výchovy. Budeme se snažit zjistit, jak regulují výchovu matky a otcové, jaká bude míra regulace ve výchově u rodičů se základním vzděláním, středním nebo středně odborným vzděláním a vysokoškolským vzděláním, do jaké míry regulují rodiče výchovu v rodině s jedním, dvěma nebo třemi a více dětmi.

2.2.2 Formulace výzkumných otázek

V samotném výzkumu se nejprve zaměříme na otázky spojené s celkovou mírou regulace ve výchově. Následně se zaměříme na jednotlivé oblasti výchovy.

Ot.1.: Jaká je celková míra regulace ve výchově?

Ot.2.: Jaká je míra regulace v dílčích oblastech výchovy?

- Jaká je míra regulace v oblasti vřelost?
- Jaká je míra regulace v oblasti odmítnutí?
- Jaká je míra regulace v oblasti řádu?
- Jaká je míra regulace v oblasti zmatku?
- Jaká je míra regulace v oblasti autonomie?
- Jaká je míra regulace v oblasti kontrola?

Ot.3.: Jaká je míra regulace podle pohlaví rodičů?

- Jaká je míra regulace ve výchově u otců?
- Jaká je míra regulace ve výchově u matek?

Ot.4.: Jaká je míra regulace ve výchově podle počtu dětí v rodině?

- Jaká je míra regulace ve výchově v rodinách s jedním dítětem?
- Jaká je míra regulace ve výchově v rodinách se dvěma dětmi?
- Jaká je míra regulace ve výchově v rodinách se třemi a více dětmi?

Ot.5.: Jaká je míra regulace ve výchově podle stupně vzdělání rodičů?

- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů se základním vzděláním?
- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů se středním nebo středním odborným vzděláním?
- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů s vysokoškolským vzděláním?

Ot. 6.: Jaké je subjektivní vnímání stylu výchovy u rodičů?

2.2.3 Specifikace techniky výzkumu

Jako techniku sběru dat jsme si vybrali dotazník, který byl rozdán rodičům, kteří neodmítli účast na výzkumu. Dotazník byl převzat a přeložen na základě originální verze od autorů Skinner, Regan, Wellborn z roku 1986 (Johnson, Skinner, Snyder, 2005) a doplněn o tři otázky demografické a jednu uzavřenou. Dotazník byl anonymní.

Dotazník obsahuje celkem 28 otázek, z toho 3 demografické otázky, 1 uzavřenou otázku a 24 škálových. Respondenti odpovídají na škále 1 až 5, kdy 1 znamená „naprosto nesouhlasím“ a 5 znamená „naprosto souhlasím“. Otázky č. 4, 6, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24 mají reverzní skórování. Respondenti vždy mohou vyznačit pouze jednu správnou odpověď. Míra regulace bude představovat průměrnou hodnotu z 24 škálových otázek (viz. Příloha I). **Čím vyšší bude průměrná hodnota na škále (1 – 5), tím nižší je míra regulace ve výchově.** Škálové otázky jsou rozděleny do šesti oblastí výchovy.

Oblasti zkoumání:

Oblast č. 1: Vřelost

Otázka č. 1 – Dělán nevhodné věci se svým dítětem

Otázka č. 2 – Vždycky si najdu čas pro své dítě

Otázka č. 3 – Dávám dítěti najevo, že ho mám rád/a

Oblast č. 2: Odmítnutí

Otázka č. 4 – Někdy mě požadavky dítěte zatěžují

Otázka č. 5 – Moje dítě potřebuje víc času, než s ním trávím

Otázka č. 6 – Někdy tady nejsem pro dítě, když mě potřebuje

Oblast č. 3: Řád

Otázka č. 7 – Povím dítěti jasně, co se stane, když nebude dodržovat pravidla

Otázka č. 8 – Řeknu dítěti jasně, co od něj očekávám

Otázka č. 9 – Když dítě potrestám, vždy mu vysvětlím proč

Otázka č. 10 – Dávám dítěti příležitost podílet se společně na tvorbě našich pravidel a limitů

Otázka č. 11 – Když má dítě problém, pomůžu mu najít řešení

Otázka č. 12 – Očekávám, že dítě bude dodržovat naše rodinná pravidla

Oblast č. 4: Zmatek

Otázka č. 13 – Používám jiný výchovný styl než můj partner/ka

Otázka č. 14 – Nechávu dítě dělat věci, které bych mu dovolit neměl/la

Otázka č. 15 – Doma měníme často pravidla

Otázka č. 16 – Rozzlobím se na dítě bez předešlého napomenutí

Oblast č. 5: Autonomie

Otázka č. 17 – Učím své dítě, aby vyjádřilo své city, i když to není jednoduché

Otázka č. 18 – Učím dítě, aby řeklo svůj názor, i když s ním nesouhlasím

Otázka č. 19 – Věřím svému dítěti

Otázka č. 20 – Dávám dítěti možnost výběru

Oblast č. 6: Kontrola

Otázka č. 21 – Když po dítěti chci, aby něco udělalo, musím na něj křičet

Otázka č. 22 – Nemohu si dovolit nechat dítě rozhodovat v mnoha věcech po svém

Otázka č. 23 – Přimět dítě něco udělat, musím přikazovat a vyhrožovat

Otázka č. 24 – Vyžaduji od dítěte poslušnost

Na dotazník odpovědělo 102 respondentů. Získaná data byla podrobena testování a ověřena pomocí statistických metod.

2.2.4 Volba druhu výzkumu

Protože jsme se rozhodli měřit míru regulace ve výchově, zvolili jsme kvantitativní formu výzkumu. Data, která získáme budou dále zpracována matematicko-statistickými metodami.

2.2.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Základním souborem výzkumu tvoří rodiče vychovávající alespoň jedno dítě do 18 let ve Zlíně. Byli vybráni na základě dostupného výběru.

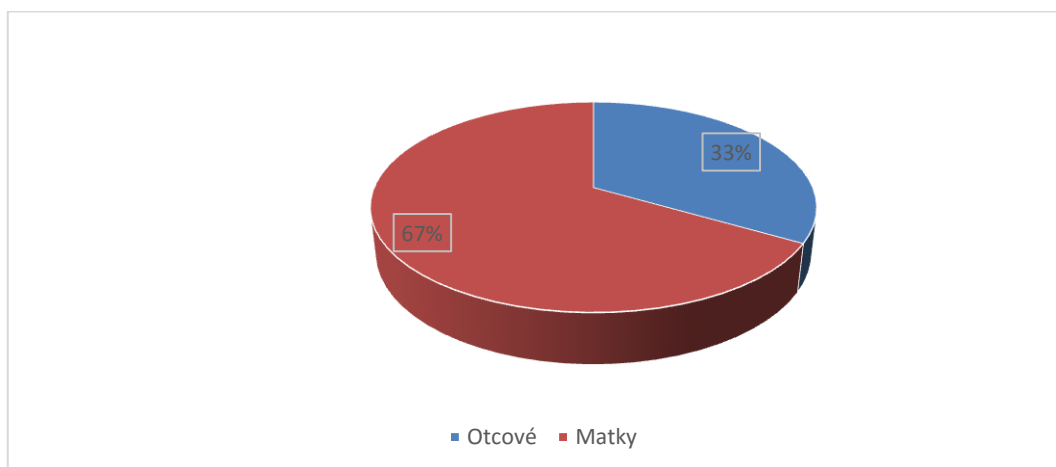
Bylo vybráno několik míst, kde byl výzkum prováděn. Osloveni byli respondenti (rodiče) doprovázející své děti do mateřských a základních škol, do zájmových kroužků a na dětských hřištích ve Zlíně.

Výzkumný soubor

Velikost výzkumného vzorku je 102 respondentů. Z toho 34 otců (33% respondentů) a 68 matek (67% respondentů). Z tabulky je zřejmé, že děti jsou doprovázeny do mateřských škol, základních škol a zájmových kroužků převážně svými matkami.

Tab. 3: Celkem respondentů podle pohlaví rodičů

Pohlaví rodičů	Četnost	Četnost (%)
Otcové	34	33
Matky	68	67
Celkem	102	100

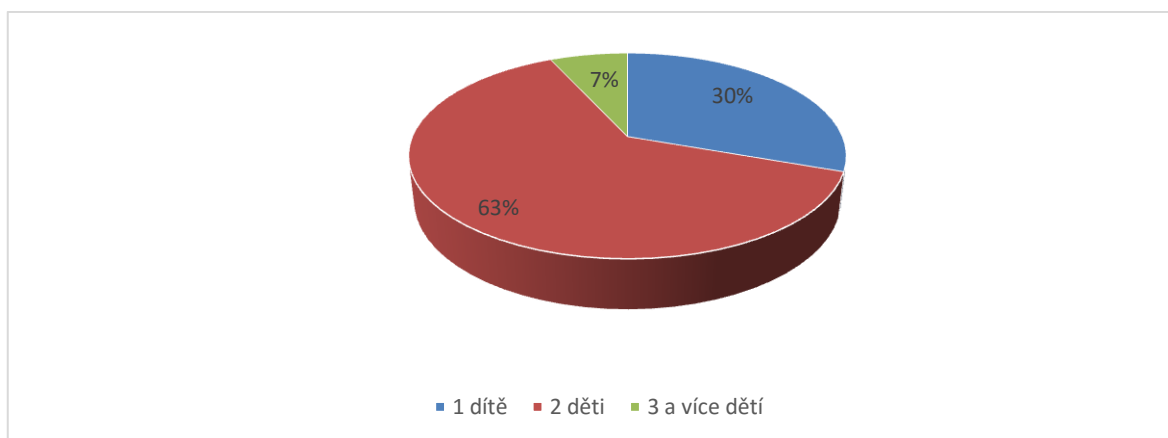

Obr. 1: Rozložení vzorku podle pohlaví

V rozdělení respondentů podle počtu dětí v rodině převažují rodiny se dvěma dětmi s celkovým počtem 64 respondentů (63%), rodin s jedním dítětem je 31 (30%) a nejmenší zastoupení tvoří rodiny se 3 a více dětmi v celkovém počtu 7 (7%).

Tab. 4: Celkem respondentů podle počtu dětí v rodině

Rodiny podle počtu dětí	Četnost	Četnost (%)
1 dítě	31	30
2 děti	64	63
3 a více dětí	7	7
Celkem	102	100

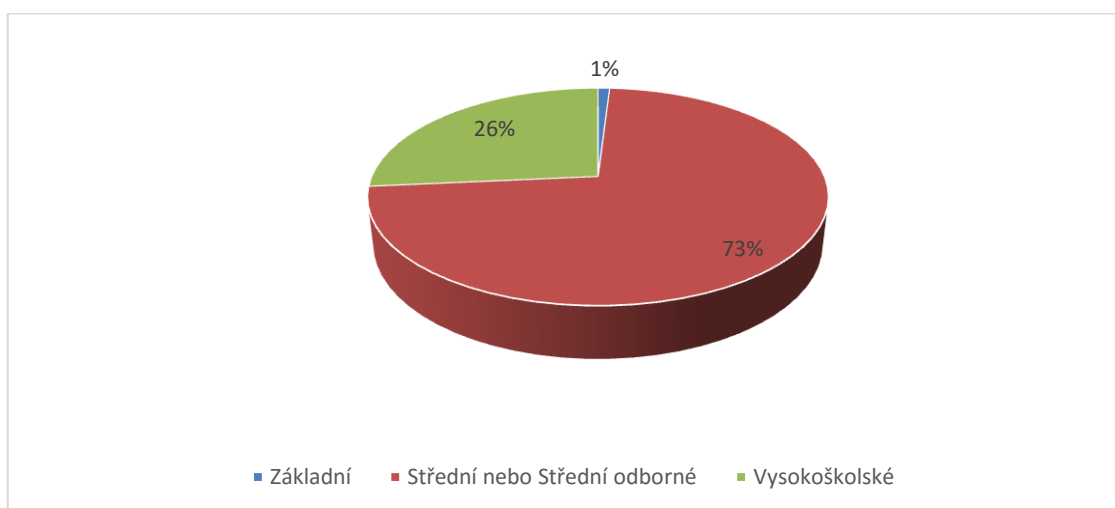

Obr. 2: Rozložení vzorku podle počtu dětí v rodině

V rozložení vzorku respondentů podle dosaženého stupně vzdělání lze vysledovat, že převládají rodiče se středním nebo středním odborným vzděláním s celkovým počtem 74 respondentů (73%), s vysokoškolským vzděláním celkem 27 respondentů (26%) a se základním vzděláním pouze 1 respondent (1%).

Tab. 5: Celkem respondentů podle stupně vzdělání

Stupeň vzdělání	Četnost	Četnost (%)
Základní	1	1
Střední nebo Střední odborné	74	73
Vysokoškolské	27	26
Celkem	102	100

Obr. 3: Rozložení vzorku podle stupně vzdělání rodičů

2.2.6 Způsob zpracování dat

Data, která jsme získali, byla zpracována v programu Microsoft Excel a Microsoft Word, výsledky šetření byly zaznamenány do tabulek a grafů. U každého znázornění jsme doplnili komentář.

2.2.7 Metody vyhodnocení dat

Vyhodnocení dat budeme provádět formou popisné statistiky (stanovením aritmetického průměru, určením minimálních a maximálních hodnot, směrodatné odchylky) a znázorníme pomocí tabulek a grafů.

Míra regulace bude představovat průměrnou hodnotu z 24 škálových otázek (viz. Příloha I). Čím vyšší bude **průměrná hodnota na škále (1 – 5)**, tím nižší bude **míra regulace ve výchově**.

3 CELKOVÁ MÍRA REGULACE VE VÝCHOVĚ Z POHLEDU RODIČŮ

Hlavním cílem v této kapitole bude nalézt odpovědi na výzkumné otázky: Jaká je celková míra regulace ve výchově z pohledu rodičů; jaká je míra regulace ve výchově podle pohlaví rodičů, podle počtu dětí v rodině a podle stupně vzdělání rodičů.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 102 rodičů, z toho 68 matek a 34 otců. Budeme porovnávat 6 oblastí výchovy a to: *oblast 1 – vřelost; oblast 2 – odmítnutí; oblast 3 – řád; oblast 4 – zmatek; oblast 5 – autonomie; oblast 6 – kontrola.*

Otázka 1.: Jaká je celková míra regulace ve výchově?

Tab. 6: Průměrné hodnoty dosaženého skóre

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odchylka
Oblast 1	102	4,16	2,00	5,00	0,96
Oblast 2	102	3,24	1,00	4,67	1,21
Oblast 3	102	4,39	3,00	5,00	0,78
Oblast 4	102	3,83	2,00	5,00	1,12
Oblast 5	102	4,25	2,75	5,00	0,81
Oblast 6	102	3,32	1,50	5,00	1,32
Celkem	102	3,87	2,04	4,95	0,45

V tabulce 6 jsou uvedeny průměrné hodnoty, kterých rodiče dosáhli v jednotlivých oblastech výchovy. Lze vyčíst, že nejvyšších průměrných hodnot 4,39 bylo dosaženo v oblasti 3. (řád). Naopak nejnižší skóre bylo dosaženo v oblasti 2. (odmítnutí) s hodnotou 3,24 bodů. Celkový průměr výsledných skóre se pohybuje v hodnotě **3,87** bodů. Znamená to, že celková **míra regulace ve výchově je nižší**. Rodiče podporují citové oblasti dítěte, podporují autonomii, děti mají jistotu v pravidlech a řádu.

Otázka 2.: **Jaká je míra regulace v dílčích oblastech výchovy?**

- **Jaká je míra regulace v oblasti vřelost?**

Oblast 1, která se zaměřuje na vřelost, zahrnuje otázky: *1. Dělán nevěšední věci se svým dítětem; 2. Vždycky si najdu čas pro své dítě; 3. Dávám dítěti najevo, že ho mám rád/a.*

Tab. 7: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti vřelost

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odchylka
Oblast 1	102	4,16	2,00	5,00	0,96

Hodnoty dosažené skóre v pozorované oblasti dosáhly **4,16** bodů . Znamená to, že rodiče vykazují **nízkou míru regulace ve výchově v oblasti vřelost**. Lze tedy říct, že rodiče poskytují více podpory v citové oblasti.

Tab. 8: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odchylka
1	102	3,71	2,00	5,00	0,97
2	102	4,05	1,00	5,00	0,96
3	102	4,72	2,00	5,00	0,60

Nízká míra regulace v oblasti 1 (vřelost) je pozitivní zjištění, neboť to znamená, že se rodiče snaží najít čas pro své děti a věnovat se jim. Rodiče dávají dětem najevo svou lásku a přízeň.

- **Jaká je míra regulace v oblasti odmítnutí?**

Oblast 2, která se zaměřuje na odmítnutí, zahrnuje otázky: *4. Někdy mě požadavky dítěte zatěžují; 5. Moje dítě potřebuje víc času než s ním trávím; 6. Někdy tady nejsem pro své dítě, když mě potřebuje.*

Tab. 9: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti odmítnutí

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
Oblast 2	102	3,24	1,00	4,67	1,21

V oblasti 2 (odmítnutí) dosáhly hodnoty dosaženého skóre **3,24** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti odmítnutí je nižší.**

Tab. 10: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
4	102	3,16	1,00	5,00	1,25
5	102	3,43	1,00	5,00	1,08
6	102	3,13	1,00	5,00	1,27

U otázky č. 4 dosáhly hodnoty 3,16 bodů. Rodiče se snaží vyhovět požadavkům ze strany dítěte, bohužel se stává, že rodiče kvůli pracovnímu vytížení a jiným povinnostem berou požadavky dítěte jako zátěž a ne vždy se jim mohou plně věnovat tak, jak by si sami přáli. Někteří rodiče si uvědomují, že děti potřebují více času, než jim mohou nabídnout.

- **Jaká je míra regulace v oblasti řád?**

Oblast 3, která se zaměřuje na řád, zahrnuje otázky: 7. *Povím dítěti jasně, co se stane, když nebude dodržovat pravidla;* 8. *Řeknu dítěti jasně, co od něj očekávám;* 9. *Když dítě potrestám, vždy mu vysvětlím proč;* 10. *Dávám dítěti příležitost podílet se společně na tvorbě našich pravidel a limitů;* 11. *Když má moje dítě problém, pomůžu mu najít řešení;* 12. *Očekávám, že dítě bude dodržovat naše rodinná pravidla.*

Tab. 11: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti řád

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
Oblast 3	102	4,39	3,00	5,00	0,78

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 3 (řád) dosáhly **4,39** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti řád je nízká**. Je zde patrná vysoká podpora rodičů. Děti mají jistotu v pravidlech a řádu.

Tab. 12: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
7	102	4,49	2,00	5,00	0,70
8	102	4,46	1,00	5,00	0,79
9	102	4,68	3,00	5,00	0,49
10	102	3,85	2,00	5,00	0,97
11	102	4,49	1,00	5,00	0,67
12	102	4,39	1,00	5,00	0,69

Lze tedy vysledovat, že v rodinách existují určitá pravidla, na jejichž tvorbě se děti samy podílejí. U otázky č. 7 dosáhly hodnoty 4,49 bodů a u otázky č. 12 dosáhly hodnoty 4,39 bodů, což v našem výzkumu znamená, že děti vědí, jaké chování se od nich očekává a stejně tak vědí, jaký trest bude následovat, pokud pravidla nedodrží.

- **Jaká je míra regulace v oblasti zmatek?**

Oblast 4, která se zaměřuje na zmatek, zahrnuje otázky: 13. *Používám jiný výchovný styl než můj partner/ka*; 14. *Nechávám dítě dělat věci, které bych mu dovolit neměl/a*; 15. *Doma měníme často pravidla*; 16. *Rozzlobím se na dítě bez předešlého napomenutí*.

Tab. 13: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti zmatek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
Oblast 4	102	3,83	2,00	5,00	1,12

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 4 (zmatek) dosáhly **3,83** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti zmatek je nižší**. Je zde patrná určitá stálost v pravidlech i partnerská spolupráce ve výchově.

Tab. 14: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odchylka
13	102	3,63	1,00	5,00	1,26
14	102	3,52	1,00	5,00	1,17
15	102	4,12	1,00	5,00	0,86
16	102	4,06	1,00	5,00	1,02

U otázky 13. dosahují hodnoty 3,63 bodů. Vyplývá z toho, že si rodiče uvědomují, že jejich postoje k výchově dětí by měly být jednotné. Stejně tak pravidla, která se doma vytvoří by se neměla měnit podle nálad, ale měla by vykazovat určitou stálost, což dokazuje otázka 15., která dosáhla skóre 4,12 bodů.

- **Jaká je míra regulace v oblasti autonomie?**

Oblast 5, která se zaměřuje na autonomii, zahrnuje otázky: 17. *Učím dítě, aby vyjádřilo své city, i když to není jednoduché*; 18. *Učím dítě, aby řeklo svůj názor, i když s ním nesouhlasím*; 19. *Věřím svému dítěti*; 20. *Dávám dítěti možnost výběru*.

Tab. 15: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti autonomie

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odchylka
Oblast 5	102	4,25	2,75	5,00	0,81

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 5 (autonomie) dosahují **4,25** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti autonomie je nízká**. Rodiče vykazují vysokou míru podpory v samostatnosti, projevu i v rozhodování u dětí.

Tab. 16: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
17	102	4,26	2,00	5,00	0,73
18	102	4,48	3,00	5,00	0,56
19	102	4,17	2,00	5,00	0,88
20	102	4,07	2,00	5,00	0,97

Rodiče se snaží vést děti k větší samostatnosti. U otázky 18. dosahují hodnoty 4,48 bodů, což nám dokazuje, že rodiče učí své děti, že je důležité prosadit svůj názor i když se liší od jejich. U otázky 20. dosahují hodnoty 4,07 bodů. Znamená to, že děti mají možnost výběru při řešení různých situací. Rodiče svým dětem poskytují důvěru a pocit, že se na ně mohou obrátit v jakékoli situaci a otevřeně s nimi o tom mluvit.

- **Jaká je míra regulace v oblasti kontrola?**

Oblast 6, která se zaměřuje na kontrolu, zahrnuje otázky: 21. *Když po dítěti chci, aby něco udělalo, musím na něj křičet*; 22. *Nemohu si dovolit nechat dítě rozhodovat v mnoha věcech po svém*; 23. *Přimět dítě něco udělat, musím přikazovat a vyhrožovat*; 24. *Vyžadují od dítěte poslušnost*.

Tab. 17: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti kontrola

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
Oblast 6	102	3,32	1,50	5,00	1,32

Můžeme pozorovat, že hodnoty dosaženého skóre v oblasti kontrola je **3,32** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti kontrola je nižší**. Rodiče se více snaží vést děti k větší samostatnosti v projevu i rozhodování bez křiku a vyhrožování.

Tab. 18: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek

Proměnná	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm. odchylka
21	102	3,97	2,00	5,00	0,90
22	102	3,23	1,00	5,00	1,28
23	102	3,86	1,00	5,00	1,12
24	102	3,21	1,00	5,00	1,12

U otázky č. 21 dosáhly hodnoty 3,97 bodů. Znamená to, že rodiče nemusí zvyšovat hlas, aby přiměli svoje děti ke spolupráci. Otázka č. 22 dosáhla hodnoty 3,23 bodů. Rodiče často dávají dětem prostor rozhodnout se po svém. Často se tak stává právě proto, aby dali dětem možnost pocítit důsledek jejich rozhodnutí, ať už je správné či nikoliv. Děti se tak učí přebírat zodpovědnost za svoje činy a rozhodnutí. U otázky č. 23 dosahují hodnoty 3,86 bodů. Vyplývá z toho, že děti většinou spolupracují, aniž by se jim muselo přikazovat a vyhrožovat.

Otázka 3.: Jaká je míra regulace ve výchově podle pohlaví rodičů?

- **Jaká je míra regulace ve výchově u otců?**
- **Jaká je míra regulace ve výchově u matek?**

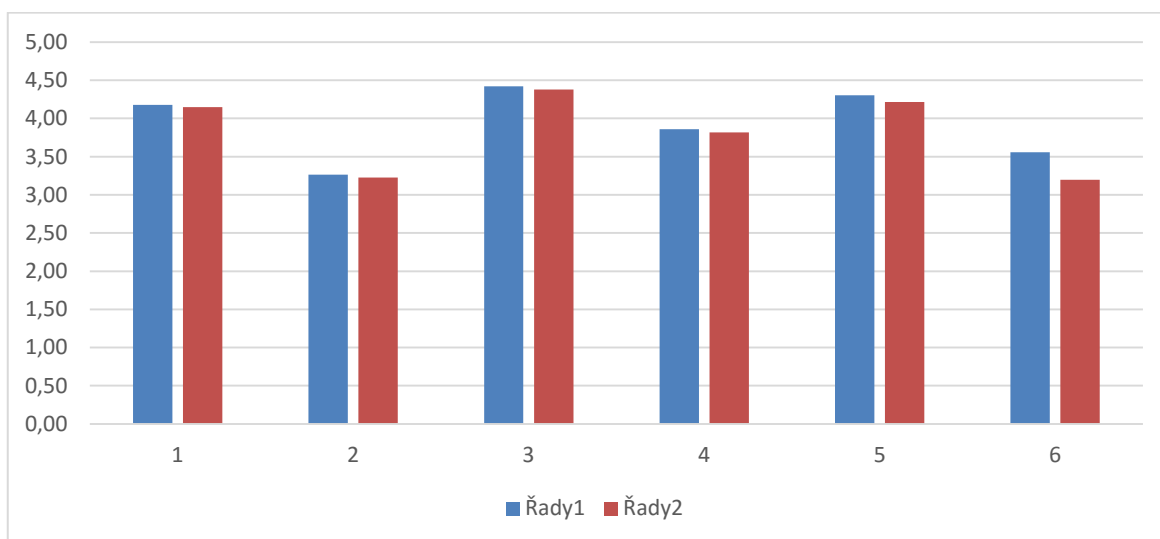
Z následující tabulky lze vyčíst, že u **otců** dosahují hodnoty **3,93** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově u otců je nízká**. U **matek** dosahují hodnoty **3,83** bodů. **Míra regulace ve výchově u matek je taktéž nízká**.

Porovnáme-li hodnoty u obou pohlaví, dojdeme k závěru, že otcové regulují výchovu svých dětí méně než matky. Rozdíl je velmi nepatrný, hodnoty jak u otců, tak u matek jsou velice podobné a to ve všech šesti oblastech. Malinko větší rozdíl v hodnotách lze vypořadovat v oblasti 6 (kontrola). U otců dosáhly hodnoty v oblasti 6 (kontrola) 3,56 bodů, u matek dosáhly hodnoty v té samé oblasti 3,19 bodů. Nutno připomenout, že výsledky nelze zobecňovat, neboť se vztahují pouze na matky a otce, kteří se zapojily do našeho výzkumu.

Tab. 19: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle pohlaví rodičů

oblasti	otcové		matky	
	průměr	Směrodatná odchylka	průměr	Směrodatná odchylka
1	4,18	0,90	4,15	0,98
2	3,26	1,24	3,23	1,20
3	4,42	0,75	4,38	0,79
4	3,86	1,06	3,82	1,15
5	4,30	0,77	4,22	0,83
6	3,56	1,32	3,19	1,30
celkem	3,93	1,08	3,83	1,14

V následujícím grafu lze zřetelně vidět nepatrné rozdíly v míře regulace ve výchově. Pouze u oblasti 6 (kontrola) lze pozorovat větší rozdíl v míře regulace mezi otci a matkami.

Obr. 4: Míra regulace podle pohlaví rodičů

Otázka 4.: **Jaká je míra regulace ve výchově podle počtu dětí v rodině?**

- **Jaká je míra regulace ve výchově v rodinách s jedním dítětem?**

- Jaká je míra regulace ve výchově v rodinách se dvěma dětmi?
- Jaká je míra regulace v rodinách se třemi a více dětmi?

Tab. 20: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle počtu dětí v rodině

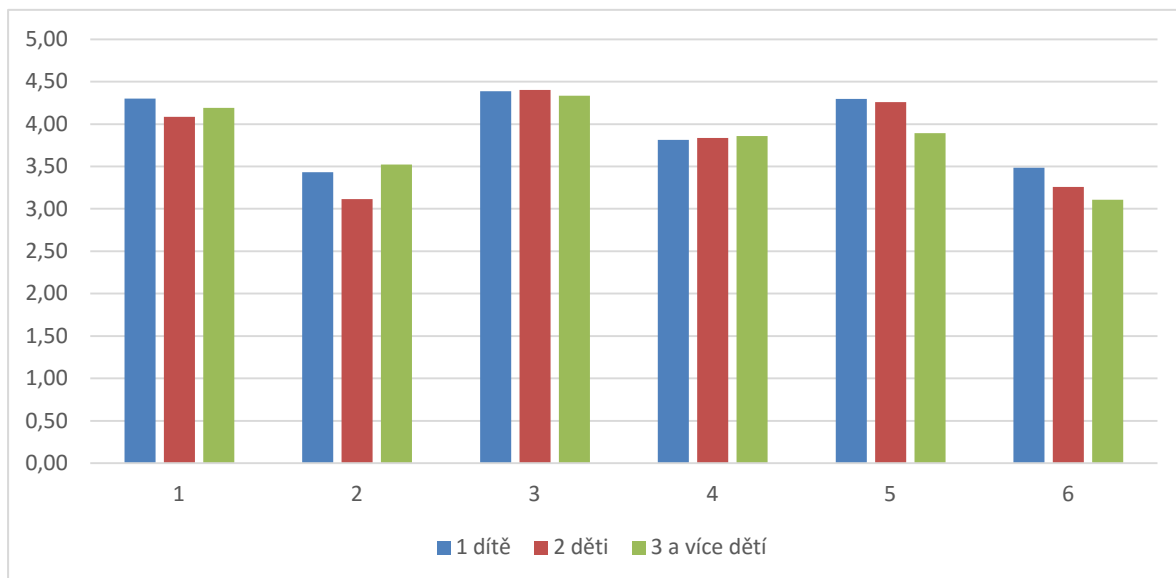
oblasti	1 dítě		2 děti		3 a více dětí	
	průměr	Směrodatná odchylna	průměr	Směrodatná odchylna	průměr	Směrodatná odchylna
1	4,30	0,80	4,08	1,02	4,19	0,96
2	3,43	1,17	3,11	1,24	3,52	0,85
3	4,39	0,80	4,40	0,77	4,33	0,68
4	3,81	1,12	3,84	1,13	3,86	1,03
5	4,30	0,70	4,26	0,85	3,89	0,86
6	3,48	1,32	3,26	1,31	3,11	1,32
Celkem	4,00	1,07	3,89	1,15	3,85	1,02

Z tabulky lze vyčíst, že hodnoty dosaženého skóre podle počtu dětí v rodině jsou: u rodin s **jedním dítětem** dosahují hodnoty **4,00** body; u rodin se **dvěma dětmi** dosahují hodnoty **3,89** bodů; u rodin se **třemi a více dětmi** dosahují hodnoty **3,85** bodů.

Porovnáme-li hodnoty u všech rodin, zjistíme, že hodnoty jsou si velmi podobné, mezi hodnotami je pouze nepatrný rozdíl. **Míra regulace ve výchově je nižší v rodinách s jedním dítětem, i v rodinách se dvěma nebo třemi a více dětmi.**

Nicméně lze pozorovat, že v rodině s jedním dítětem regulují rodiče výchovu méně, než je to v rodině se dvěma, třemi a více dětmi a to především v oblasti 1, oblasti 5 a oblasti 6. Patrné je to zejména v oblasti 1 (vělost) s hodnotami 4,30 bodů u rodin s jedním dítětem; 4,08 bodů v rodině se dvěma dětmi; 4,19 bodů v rodině se třemi a více dětmi. Taktéž v oblasti 5 (autonomie) pozorujeme nižší míru regulace ve výchově u rodin s jedním dítětem s hodnotou 4,30 bodů než je tomu u rodin se dvěma dětmi s dosaženou hodnotou 4,26 bodů, nebo u rodin se třemi a více dětmi s hodnotou 3,89 bodů. V oblasti 6 (kontrola) dosahují hodnoty u rodin s jedním dítětem 3,48 bodů; u rodin se dvěma dětmi 3,26 bodů a u rodin se třemi a více dětmi dosahují hodnoty 3,11 bodů.

V rodině se třemi a více dětmi je míra regulace nižší než u rodin se dvěma dětmi nebo u rodin s jedním dítětem a to zejména v oblasti 2 a oblasti 4. V oblasti 2 (odmítnutí) dosahují hodnoty 3,52 bodů u rodin se třemi a více dětmi; 3,11 bodů u rodin se dvěma dětmi a 3,43 bodů u rodin s jedním dítětem.

Obr. 5: Míra regulace podle počtu dětí v rodině

Otázka 5.: Jaká je míra regulace ve výchově podle stupně vzdělání rodičů?

- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů se základním vzděláním?
- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů se středním nebo středním odborným vzděláním?
- Jaká je míra regulace ve výchově u rodičů s vysokoškolským vzděláním?

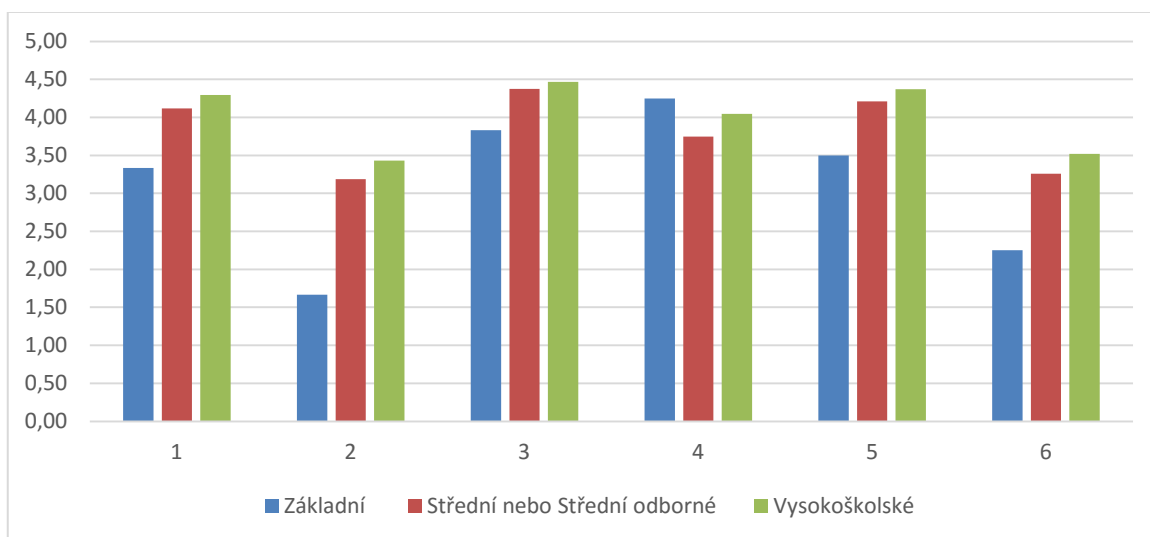
Tab. 21: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle stupně vzdělání rodičů

oblasti	Základní		Střední nebo Střední odborné		Vysokoškolské	
	průměr	Směrodatná odchylka	průměr	Směrodatná odchylka	průměr	Směrodatná odchylka
1	3,33	1,25	4,12	1,00	4,30	0,79
2	1,67	0,47	3,19	1,19	3,43	1,23
3	3,83	0,90	4,37	0,79	4,47	0,70
4	4,25	1,30	3,75	1,14	4,05	1,00
5	3,50	0,87	4,21	0,85	4,37	0,67
6	2,25	1,09	3,26	1,33	3,52	1,26
Celkem	3,25	1,33	3,88	1,14	4,06	1,03

Z tabulky je patrné, že hodnoty dosaženého skóre podle stupně vzdělání rodičů dosahují **3,25** bodů u rodiče se **základním** vzděláním; **3,88** bodů u rodičů se **středním nebo středním odborným** vzděláním; **4,06** bodů u rodičů s **vysokoškolským** vzděláním.

Znamená to, že **míra regulace ve výchově je nižší jak u rodičů se základním vzděláním, se středním nebo středním odborným vzděláním, tak i u rodičů s vysokoškolským vzděláním.**

Rodiče s vysokoškolským vzděláním dosáhli nejvyšší počet bodů (4,06), což znamená, že míra regulace je nižší než u rodičů se základním, středním nebo středním odborným vzděláním a to především v oblastech 1, 2, 3, 5 a 6. Pouze v oblasti 4 (zmatek) dosáhli vysokoškolsky vzdělaní rodiče nižšího bodového skóre než rodiče se základním vzděláním, kde hodnoty dosahují 4,05 bodů u rodičů s vysokoškolským vzděláním a 4,25 bodů u rodičů se základním vzděláním.

Obr. 6: Míra regulace podle stupně vzdělání rodičů

Otázka 6.: Jaké je subjektivní vnímání stylu výchovy u rodičů?

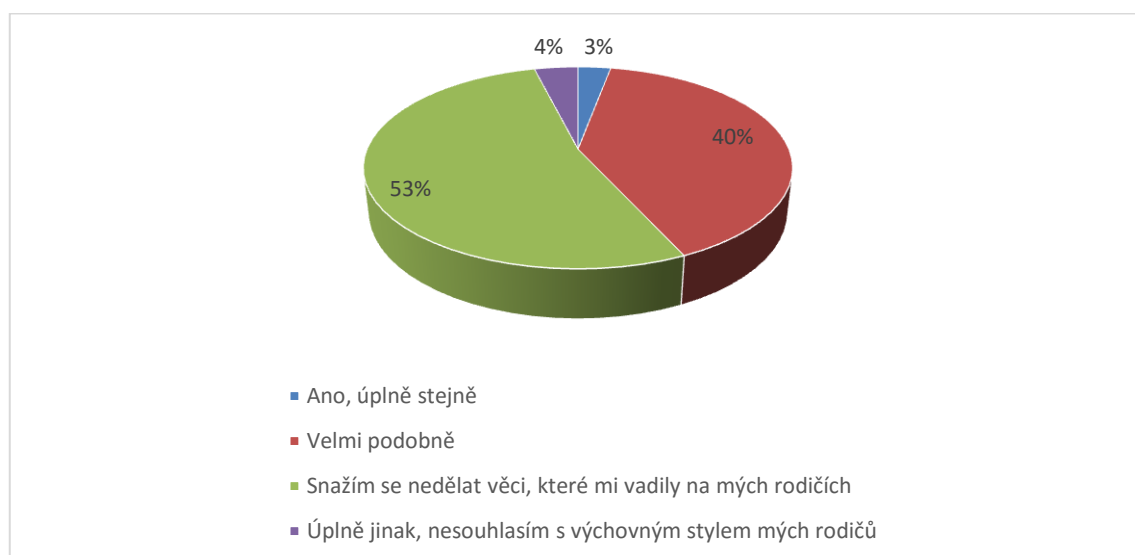
Na otázku „*Myslíte si, že vychováváte své děti podobně nebo stejně jako Vaši rodiče vychovávali Vás?*“ odpovědělo: 54 respondentů (53%) odpovědělo: *snažím se nedělat věci, které mi vadily na mých rodičích*; 41 respondentů (40%) odpovědělo: *velmi podobně*; 4 respondenti (4%) odpověděli: *úplně jinak, nesouhlasím s výchovným stylem mých rodičů*; 3 respondenti (3%) odpověděli, že vychovávají své děti *úplně stejně*.

Více než polovina respondentů se snaží ve výchově svých dětí vyvarovat věcem, které oni samy jako malé děti neměly rádi. Lze tedy předpokládat, že výchova se stále vyvíjí a jde směrem dopředu.

Tab. 22: Subjektivní vnímání stylu výchovy u rodičů

	Četnost	Četnost (%)
<i>Myslíte si, že vychováváte své děti podobně nebo stejně jako Vaši rodiče vychovávali Vás?</i>		
Ano, úplně stejně	3	3
Velmi podobně	41	40
Snažím se nedělat věci, které mi vadily na mých rodičích	54	53
Úplně jinak, nesouhlasím s výchovným stylem mých rodičů	4	4
Celkem	102	100

Obr. 7: Subjektivní vnímání stylu výchovy

3.1 Shrnutí výzkumu

Cílem bylo zjistit jaká je míra regulace ve výchově z pohledu rodičů a taky jaká je míra regulace ve výchově podle pohlaví rodičů, podle počtu dětí v rodině a podle stupně vzdělání rodičů. Zajímalo nás, jaká je míra regulace v dílčích oblastech výchovy a jaké je subjektivní vnímání stylu výchovy rodičů.

Pro náš výzkum jsme se rozhodli použít již navržený dotazník autorů Skinner, Regan, Wellborn z roku 1986 (Johnson, Skinner, Snyder, 2005), který byl doplněn o demografické otázky. Podařilo se nám získat data od 102 respondentů, z nichž 67% matek a 33% otců. Data byla následně podrobená testování a ověřena pomocí statistických metod.

Míra regulace představuje průměrnou hodnotu z 24 škálových otázek (viz. Příloha I). **Čím vyšší je průměrná hodnota na škále (1 – 5), tím nižší je míra regulace ve výchově.**

V tabulce 6 jsou uvedeny průměrné hodnoty, kterých rodiče dosáhli v jednotlivých oblastech výchovy. Lze vyčíst, že nejvyšších průměrných hodnot 4,39 bodů, bylo dosaženo v oblasti 3. (řád). Naopak nejnižší skóre bylo dosaženo v oblasti 2. (odmítnutí) s hodnotou 3,24 bodů. Celkový průměr výsledných skóre se pohybuje v hodnotě **3,87** bodů. Znamená to, že celková **míra regulace ve výchově je nižší**. Rodiče podporují citové oblasti dítěte, podporují autonomii, děti mají jistotu v pravidlech a řádu.

Hodnoty dosažené skóre v oblasti 1 (vřelost) dosáhly **4,16** bodů . Znamená to, že rodiče vykazují **nízkou míru regulace ve výchově v oblasti vřelost**. Lze tedy říct, že rodiče poskytují více podpory v citové oblasti.

V oblasti 2 (odmítnutí) dosáhly hodnoty dosaženého skóre **3,24** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti odmítnutí je nižší**.

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 3 (řád) dosáhly **4,39** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti řád je nízká**. Je zde patrná vysoká podpora rodičů. Děti mají jistotu v pravidlech a řádu.

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 4 (zmatek) dosáhly **3,83** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti zmatek je nižší**. Je zde patrná určitá stálost v pravidlech i partnerská spolupráce ve výchově.

Hodnoty dosaženého skóre v oblasti 5 (autonomie) dosahují **4,25** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti autonomie je nízká**. Rodiče vykazují vysokou míru podpory v samostatnosti, projevu i v rozhodování u dětí.

Zjistili jsme, že hodnoty dosaženého skóre v oblasti kontrola je **3,32** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově v oblasti kontrola je nižší**. Rodiče se více snaží vést děti k větší samostatnosti v projevu i rozhodování bez křiku a vyhrožování.

U **otců** dosahují hodnoty **3,93** bodů. Znamená to, že **míra regulace ve výchově u otců je nízká**. U **matek** dosahují hodnoty **3,83** bodů. **Míra regulace ve výchově u matek je taktéž nízká**. Porovnáme-li hodnoty u obou pohlaví, dojdeme k závěru, že otcové regulují výchovu svých dětí méně než matky. Rozdíl je velmi nepatrný, hodnoty jak u otců, tak u matek jsou velice podobné a to ve všech šesti oblastech. Malinko větší rozdíl v hodnotách lze vyzorovat v oblasti 6 (kontrola). U otců dosáhly hodnoty v oblasti 6 (kontrola) 3,56 bodů, u matek dosáhly hodnoty v té samé oblasti 3,19 bodů. Nutno připomenout, že výsledky nelze zobecňovat, neboť se vztahují pouze na matky a otce, kteří se zapojily do našeho výzkumu.

Hodnoty dosaženého skóre podle počtu dětí v rodině jsou: u rodin s **jedním dítětem** dosahují hodnoty **4,00** body; u rodin se **dvěma dětmi** dosahují hodnoty **3,89** bodů; u rodin se **třemi a více dětmi** dosahují hodnoty **3,85** bodů.

Porovnáme-li hodnoty u všech rodin, zjistíme, že hodnoty jsou si velmi podobné, mezi hodnotami je pouze nepatrný rozdíl. **Míra regulace ve výchově je nižší v rodinách s jedním dítětem, i v rodinách se dvěma nebo třemi a více dětmi.**

Nicméně lze pozorovat, že v rodině s jedním dítětem regulují rodiče výchovu méně, než je to v rodině se dvěma, třemi a více dětmi a to především v oblasti 1, oblasti 5 a oblasti 6. Patrné je to zejména v oblasti 1 (vělost) s hodnotami 4,30 bodů u rodin s jedním dítětem; 4,08 bodů v rodině se dvěma dětmi; 4,19 bodů v rodině se třemi a více dětmi. Taktéž v oblasti 5 (autonomie) pozorujeme nižší míru regulace ve výchově u rodin s jedním dítětem s hodnotou 4,30 bodů než je tomu u rodin se dvěma dětmi s dosaženou hodnotou 4,26 bodů, nebo u rodin se třemi a více dětmi s hodnotou 3,89 bodů. V oblasti 6 (kontrola) dosahují hodnoty u rodin s jedním dítětem 3,48 bodů; u rodin se dvěma dětmi 3,26 bodů a u rodin se třemi a více dětmi dosahují hodnoty 3,11 bodů.

V rodině se třemi a více dětmi je míra regulace nižší než u rodin se dvěma dětmi nebo u rodin s jedním dítětem a to zejména v oblasti 2 a oblasti 4. V oblasti 2 (odmítnutí) dosahují hodnoty 3,52 bodů u rodin se třemi a více dětmi; 3,11 bodů u rodin se dvěma dětmi a 3,43 bodů u rodin s jedním dítětem.

Hodnoty dosaženého skóre podle stupně vzdělání rodičů dosahují **3,25** bodů u rodiče se **základním** vzděláním; **3,88** bodů u rodičů se **středním nebo středním odborným** vzděláním; **4,06** bodů u rodičů s **vysokoškolským** vzděláním. Znamená to, že **míra regulace ve výchově je nižší jak u rodičů se základním vzděláním, se středním nebo středním odborným vzděláním, tak i u rodičů s vysokoškolským vzděláním.**

Rodiče s vysokoškolským vzděláním dosáhli nejvyšší počet bodů (4,06), což znamená, že míra regulace je nižší než u rodičů se základním, středním nebo středním odborným vzděláním a to především v oblastech 1, 2, 3, 5 a 6. Pouze v oblasti 4 (zmatek) dosáhli vysokoškolsky vzdělaní rodiče nižšího bodového skóre než rodiče se základním vzděláním, kde hodnoty dosahují 4,05 bodů u rodičů s vysokoškolským vzděláním a 4,25 bodů u rodičů se základním vzděláním.

Na otázku „*Myslíte si, že vychováváte své děti podobně nebo stejně jako Vaši rodiče vychovávali Vás?*“ odpovědělo: 54 respondentů (53%) odpovědělo: *snažím se nedělat věci, které mi vadily na mých rodičích*; 41 respondentů (40%) odpovědělo: *velmi podobně*; 4 respondenti (4%) odpověděli: *úplně jinak, nesouhlasím s výchovným stylem mých rodičů*; 3 respondenti (3%) odpověděli, že vychovávají své děti *úplně stejně*.

Více než polovina rodičů se snaží ve výchově svých dětí vyvarovat věcem, které oni sami jako malé děti neměly rádi. Lze tedy předpokládat, že výchova se stále vyvíjí a jde pozitivním směrem dopředu.

ZÁVĚR

Úkolem naší závěrečné práce bylo seznámit čtenáře s výchovou v rodině, která začíná již od útlého dětství. Pokusili jsme se objasnit, jakým způsobem výchova formuje osobnost dítěte a připravuje ho na budoucí život. Vysvětlili jsme si, co je pro výchovu dítěte důležité a čeho se nejlépe ve výchově vyvarovat.

Cílem bylo zjistit jaká je míra regulace ve výchově z pohledu rodičů a taky jaká je míra regulace ve výchově podle pohlaví rodičů, podle počtu dětí v rodině a podle stupně vzdělání rodičů. Zajímalo nás, jaká je míra regulace v dílčích oblastech výchovy a jaké je subjektivní vnímání stylu výchovy rodičů.

Pro náš výzkum jsme se rozhodli použít již navržený dotazník autorů Skinner, Regan, Wellborn z roku 1986 (Johnson, Skinner, Snyder, 2005), který byl doplněn o demografické otázky. Podařilo se nám získat data od 102 respondentů, z nichž 67% matek a 33% otců. Data byla následně podrobená testování a ověřena pomocí statistických metod. Míra regulace představuje průměrnou hodnotu z 24 škálových otázek (viz. Příloha I). **Čím vyšší je průměrná hodnota na škále (1 – 5), tím nižší je míra regulace ve výchově.**

Zjistili jsme, že rodiče s vysokoškolským vzděláním regulují výchovu svých dětí méně než rodiče se středním nebo středně odborným vzděláním. Z výzkumu je taky patrné, že u otců je míra regulace ve výchově nižší než u matek. Míra regulace ve výchově v rodinách s jedním dítětem je nižší než v rodinách se dvěma nebo třemi a více dětmi.

Z výzkumu vyplývá, že se rodiče snaží najít kvalitní čas pro své děti a dávají jim najevo svou lásku a přízeň. Ve většině rodinách tedy panuje harmonická atmosféra, rodiče jsou ve výchově jednotní, dětem naslouchají a jsou tam pro ně, když se vyskytne problém. V rodinách existují určitá pravidla, na jejichž tvorbě se děti sami podílejí. Děti vědí, co se od nich očekává, a co bude následovat, pokud nebudou pravidla dodržovat. Rodiče vedou děti k samostatnosti, učí je, jak důležité je umět si prosadit svůj názor. Rodiče svým dětem věří a snaží se je podporovat. Nutno podotknout, že výsledky našeho výzkumu nelze zobecňovat, týkají se pouze rodičů, kteří se podrobili našemu testování.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-x.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.

HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.

HELUS, Zdeněk. Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3037-0.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JOHNSON, Sandy, Ellen SKINNER a Tatiana SNYDER. Six dimensions of parenting: A motivational model. In: Parenting: science and practice (online). Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2005, volume 5, number 2, pages 175 – 235 http://www.unizd.hr/Portals/12/Nastavnici/Zvezdan%20Penezic/Nastava/PEM/PDF/Motivacija%20za%20roditeljstvo/2005_SkinnerJohnsonSnyder_PASP.pdf

KOHOUTEK, Rudolf, Irena OCETKOVÁ a Jaroslav ŠTĚPANÍK. Základy sociální psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. ISBN 80-7204-064-2.

KOHOUTEK, Rudolf. Poznávání a utváření osobnosti. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-200-9.

KOPŘIVA, Pavel. Respektovat a být respektován. Vyd. 3. Kroměříž: Spirála, 2012. ISBN 978-80-904030-0-0.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MAN, František, Jiří MAREŠ a Ludmila PROKEŠOVÁ. Autonomie žáka a rozvoj jeho osobnosti. In: Pedagogika, XLVI (online). 1996, č. 5, s. 5 – 17 <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=3034>

MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém? Vyd. 6. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-270-6.

NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie osobnosti. Vyd. 2. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0628-1.

PELIKÁN, Jiří. Hledání těžiště výchovy. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1265-2.

PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.

PELIKÁN, Jiří. Výchova pro život. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2004. ISBN 80-86642-31-3.

PLAŇAVA, Ivo. Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy – dovednosti – poruchy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0858-2.

SHAPIRO, Lawrence E. Emoční inteligence dítěte a její rozvoj. Vyd. 3. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-648-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzv. Tak zvané.

Aj. A jiné.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Rozložení vzorku podle pohlaví	34
Obr. 2: Rozložení vzorku podle počtu dětí v rodině	35
Obr. 3: Rozložení vzorku podle stupně vzdělání rodičů	36
Obr. 4: Míra regulace podle pohlaví rodičů	45
Obr. 5: Míra regulace podle počtu dětí v rodině	47
Obr. 6: Míra regulace podle stupně vzdělání rodičů	48
Obr. 7: Subjektivní vnímání stylu výchovy	49

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Model devíti polí způsobu výchovy dle Čápa J. (Čáp, Mareš, 2001, s. 306).....	16
Tab. 2: Typologie rodičovských pozic (J. Rebowský in Pelikán, 1995, s. 180).....	19
Tab. 3: Celkem respondentů podle pohlaví rodičů	34
Tab. 4: Celkem respondentů podle počtu dětí v rodině	35
Tab. 5: Celkem respondentů podle stupně vzdělání	36
Tab. 6: Průměrné hodnoty dosaženého skóre	38
Tab. 7: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti vřelost.....	39
Tab. 8: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	39
Tab. 9: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti odmítnutí.....	40
Tab. 10: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	40
Tab. 11: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti řád	40
Tab. 12: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	41
Tab. 13: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti zmatek.....	41
Tab. 14: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	42
Tab. 15: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti autonomie.....	42
Tab. 16: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	43
Tab. 17: Průměrné hodnoty dosaženého skóre v oblasti kontrola	43
Tab. 18: Průměrné hodnoty dosaženého skóre u jednotlivých otázek.....	44
Tab. 19: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle pohlaví rodičů	45
Tab. 20: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle počtu dětí v rodině	46
Tab. 21: Průměrné hodnoty dosaženého skóre podle stupně vzdělání rodičů	47
Tab. 22: Subjektivní vnímání stylu výchovy u rodičů.....	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den,

Jmenuji se Simona Frikalová a jsem studentkou Sociální Pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku.

V rámci své bakalářské práce zpracovávám téma týkající se míry regulace ve výchově z pohledu rodičů. Cílem tohoto dotazníku je zjistit, do jaké míry rodiče regulují chování svých dětí. Dále se snažím zjistit, jaký výchovný styl převládá v dnešních rodinách.

Vaše odpovědi budou pro mě velmi cenným zdrojem informací. Ráda bych Vás zároveň ujistila, že je Vaše účast zcela dobrovolná a Vaši poskytnutá data budou využita pouze pro účely méji bakalářské práce.

Předem Vám moc děkuji za Váš drahocenný čas.

Simona Frikalová

Prosím označte vždy jen jednu správnou odpověď.

1. *Jste:*
  - a) Otec
  - b) Matka
2. *Kolik máte dětí:*
  - a) 1
  - b) 2
  - c) 3 a více
3. *Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:*
  - a) Základní
  - b) Střední nebo Střední odborné
  - c) Vysokoškolské
4. *Myslíte si, že vychováváte své děti podobně nebo stejně jako Vaši rodiče vychovávali Vás?*
  - a) ano, úplně stejně
  - b) velmi podobně
  - c) snažím se nedělat věci, které mi vadily na mých rodičích
  - d) úplně jinak, nesouhlasím s výchovným stylem mých rodičů

Vyjadřete svou míru souhlasu s výroky týkající se výchovy

		Naprostou nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Naprostou souhlasím
1	Dělám nevhodné věci se svým dítětem	1	2	3	4	5
2	Vždycky si najdu čas pro své dítě	1	2	3	4	5
3	Dávám dítěti najevo, že ho mám rád/a	1	2	3	4	5
*4	Někdy mě požadavky dítěte zatěžují	1	2	3	4	5
5	Moje dítě potřebuje víc času než s ním trávím	1	2	3	4	5
*6	Někdy tady nejsem pro dítě, když mě potřebuje	1	2	3	4	5
7	Povím dítěti jasně, co se stane, když nebude dodržovat pravidla	1	2	3	4	5
8	Řeknu dítěti jasně, co od něj očekávám	1	2	3	4	5
9	Když dítě potrestám, vždy mu vysvětlím proč	1	2	3	4	5
10	Dávám dítěti příležitost podílet se společně na tvorbě našich pravidel a limitů	1	2	3	4	5
11	Když má dítě problém, pomůžu mu najít řešení	1	2	3	4	5
12	Očekávám, že dítě bude dodržovat naše rodinná pravidla	1	2	3	4	5
*13	Používám jiný výchovný styl než můj partner/ka	1	2	3	4	5
*14	Nechávám dítě dělat věci, které bych mu dovolit neměl/a	1	2	3	4	5
*15	Domnáměně často pravidla	1	2	3	4	5
*16	Rozlobím se na dítě bez předešlého napomenutí	1	2	3	4	5
17	Učím své dítě, aby vyjádřilo své city, i když to není jednoduché	1	2	3	4	5
18	Učím dítě, aby řeklo svůj názor, i když s ním nesouhlasím	1	2	3	4	5
19	Věřím svému dítěti	1	2	3	4	5
20	Dávám dítěti možnost výběru	1	2	3	4	5
*21	Když po dítěti chci, aby něco udělalo, musím na něj křičet	1	2	3	4	5
*22	Nemohu si dovolit nechat dítě rozhodovat v mnoha věcech po svém	1	2	3	4	5
*23	Přimět dítě něco udělat, musím přikazovat a vyhrožovat	1	2	3	4	5
*24	Vyžadují od dítěte poslušnost	1	2	3	4	5